

DUBEN 2015

2

VŠE O MONTESSORI
PRO RODINU & ODBORNÍKY

CENA 75 Kč

montessori pro rodinu

téma:
environmentální výchova

ŠÉFREDAKTOR

Ing. Soňa Havlíčková
sona@zijememontessori.cz

ZÁSTUPCE ŠÉFREDAKTORA

Ivona Hybrantová
ivona@zijememontessori.cz

REDAKTOŘI

Martina Kulašová
martina.kulasova@centrum.cz
Gabi Sabolová
gsabolova@hotmail.com

EDITOR

Milena Králová
Milenakral@seznam.cz

PŘEKLADATELÉ

Petra Glabazňová
petra.glabaznova@gmail.com
Dita Žváčková
ditajs@centrum.cz

GRAFICKÁ ÚPRAVA

Eva Chudomelová
grafika@evachudomelova.cz

INZERCE

Soňa Havlíčková
sona.havlickova@rcandilek.cz

Copyright © 2013 Asociace Montessori ČR
Všechna práva vyhrazena.

Žádná část časopisu nemůže být reprodukována
či kopírována mimo Asociace Montessori ČR
a to v jakémkoliv formě bez písemného souhlasu
vydavatele.

Redakce si vyhrazuje právo texty redigovat
a krátit.

Časopis vychází jednou za dva měsíce.
Články otištěné ve zpravodaji nemusí
vyjadřovat oficiální stanovisko redakce
a vydavatele. Vydavatel neručí za případné
tiskové a překladové chyby.

ADRESA

Asociace Montessori ČR
Pod radnicí 3
150 00 Praha 5

úvodník

Jaro vkročilo do našich zahrad, duše i mysli. V tento překrásný čas můžeme pozorovat přírodu, jak se probouzí. Stejně jako příroda ožívá, tak i naše mysl a tělo se probouzí po zimě, nabírá novou energii a má chuť se pustit do nových věcí. První jarní paprsky rozzářily zahrady, vzduch zavoněl jedinečnou jarní vůní, a dětem, co skotačí venku, se domů nechce, i když už se stmívá. Láká je být venku, zkoumat nové rostliny, jejichž první lístky vyrazily nad zem, pozorovat zvířata, která se probouzejí, chtějí si užít pobytu na čerstvém vzduchu.

Stejně tak my, díky přivalu jarní energie, vám přinášíme novou grafickou podobu časopisu a věříme, že se vám bude líbit.

Environmentální výchova je právě o přírodě a žití v souladu s ní. Často slyším názor, že děti, které chodí do montessori školek, mají dlouhé pracovní cykly s pomůckami, ale nemají dost pohybu. Nemají možnost prozkoumat dostatečně přírodu a svět kolem nich, jako to dělají například děti v lesních školkách.

Vždy je to o vedení školky a o prostředí, ve kterém je školka umístěna. Pracovní cyklus může probíhat klidně i na zahradě, není nutné zůstat ve třídě. Je možné pracovat venku bez klasických montessori pomůcek? Na to jsme se snažili odpovědět v článku: Potřebujete třídu, abyste mohli dělat Montessori? O tom, jak může vypadat taková montessori škola se zaměřením na environmentální výchovu se s námi podělí The Greensboro montessori School ze Severní Karoliny ve Spojených státech.

Inspirace, jak je možné propojit montessori s přírodou, najdete v tomto čísle opravdu hodně, a když začnete hledat na internetu, objevíte, že celá řada klasických školek zjistila, že je to pro děti zajímavá oblast a investují do rekonstrukcí zahrádek, které často za pomoci Evropských fondů přeměňují na kouzelné, hravé prostory, lákající děti ke zkoumání. Jedním z takovýchto příkladů je montessori školka v Pardubicích.

Již od jejich narození bychom měli naše děti učit, jak žít v souladu s přírodou – je to pro nás i pro ně velký dar, kterého bychom si měli vážit a pečovat o něj.

Přeji všem krásné jaro
plné nových začátků,

Soňa Havlíčková

obsah

1

NOVINKY

- 4 Co se děje u nás
- 4 Co se děje ve světě
- 6 Co se děje u vás

2

ROZHOVOR

- 8 „Když jsem to přežil já,
přežije to i mé dítě“

3

TÉMA

- 16 Co když děláte montessori
bez připraveného prostředí?
- 20 Třída bez zdí
- 24 Zahrada pěti smyslů
- 26 Vrozená láska k přírodě
- 30 Venkovní prostředí
- 32 Environmentální aktivity na ZŠ
- 34 Výchova o Zemi na montessori
škole v Greensboro
- 38 Zapleťte se do Pavučiny
a inspirujte se Mrkvičkou
či Bedrníkem

4

PŘIROZENÁ VÝCHOVA DOMA

- 42 Pozorujeme život v přírodě
- 43 Eschovka
- 46 Vytvořte si housenku
- 47 Fotosyntéza

5

SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

- 48 Arteterapie v praxi č. I.

6

POHLED DO DUŠE DÍTĚTE

- 52 Jak s dětmi mluvit o smrti?

7

KNIŽNÍ TIPY

8

INZERCE

CO SE DĚJE U NÁS

AMI VÝCVIK PRO UČITELE MONTESSORI MŠ ZAČÍNÁ UŽ V KVĚTNU

AMI výcvik pro montessori učitele dětí ve věku 3—6 let začíná už za dva měsíce. Povede ho trenérka Elina Rautasalo, která má dvacetileté zkušenosti v montessori vzdělávání. Působí v londýnském Maria Montessori Institute a do Prahy se s tématem primárního montessori vzdělávání vrací potřetí – v létě 2014 vedla AMI Základní kurz 3—6 let a letos v únoru Kurz pro asistenty MŠ.

MEZINÁRODNÍ WORKSHOP O MONTESSORI NA 2. STUPNI ZŠ

Připravujeme workshop s **DAVIDEM KAHNEM** o vzdělávání dětí ve věku 12—18 let. David Kahn je ikona montessori vzdělávání adolescentů. Od 1. do 4. října 2015 povede workshop s mezinárodní účastí, jehož tématem je zavádění druhých stupňů montessori základních škol, a to jak v městském prostředí, tak formou farmy Erdkinder. V této chvíli ještě ladíme program a oslovujeme další přednášející, ale v příštím čísle již přineseme podrobnější informace.

CO SE DĚJE VE SVĚTĚ

KONFERENCE AMERICKÉ MONTESSORI SPOLEČNOSTI AMERICAN MONTESSORI SOCIETY PRITÁHLA ČTYŘI TISÍCE ÚČASTNÍKŮ Z CELÉHO SVĚTA

Dny 12.—15. březen se staly významnými dny v historii Americké Montessori společnosti. Přes čtyři tisíce montessori učitelů z více než dvaceti zemí celého světa se sešlo ve Filadelfii v Pensylvánii na Výroční konferenci 2015, pořádané naší společností. Tento počet učinil z pořádané akce druhé největší shromáždění AMS v jejích dějinách, hned za velkolepou oslavou stalet montessori vzdělávání, která proběhla v roce 2007.

Inspirovali jsme se místem Filadelfie v dějinách jako místem, kde se zrodila americká nezávislost, a nazvali konferenci „Život! Svoboda! Montessori!“ Událost se stala příležitostí oslavit revoluční práci doktorky Marie Montessori a respekt k objevům a svobodě, který vyplývá z montessori vzdělávání. Konference také poskytla čas na sdílení myšlenek o nejnovějších trendech a výzkumech na tomto poli za účasti významných

vzdělavatelů, jako je např. prezident AMS Dr. Joyce Pickering, emeritní výkonný ředitel školy Shelton School v Dallasu v Texasu, přední odborník pro práci s dětmi s rozdíly v učení.

Vrcholem každého dne byla plenární přednáška hlavního přednášejícího: Juliana Bonda, amerického legislativce a bojovníka za občanská práva, Jennifer Senior, spisovatelky, která píše o současném rodičovství, a Jacka Andraka, který před třemi lety, ve věku 15 let, objevil levný, 100% přesný test pro včasné zjištění rakoviny slinivky břišní, vaječníků a rakoviny plic, což zásadně změnilo běh moderní medicíny. Jack okouznil obecenstvo svým rychlým popisem vlastní evoluce jako vývojáře a vědce a za svůj projev několikrát sklídl nadšený potlesk, obzvláště když prohlásil, že by si býval přál chodit do montessori školy!

CO SE DĚJE VE SVĚTĚ

Na programu bylo také více než 150 workshopů a možností pro navazování kontaktů či seznámení se s iniciativou montessori Public Policy Initiative, která je spoluprací mezi Mezinárodní Montessori asociací USA (Association Montessori International/USA) a AMS. Toto seznámení proběhlo za účasti výkonných ředitelů obou organizací – Bonnie Beste (AMI) a Richarda Ungerera (AMS). Beste a Ungerer také vedli panelovou diskusi se členy Montessori Leaders Collaborative, skupiny vytvořené z reprezentantů vedoucích montessori organizací.

Konference byla místem pro ty, kdo jsou nadšení montessori příznivci, místem, kde si mohli obnovit soucítění a propojení ve stále více a více roztržtém světě, reflektovat na úspěchy z minulosti a vytvářet jasnou budoucnost pro montessori pedagogiku.

Autor:

Marcy Krever

Ředitelka pro marketing a komunikaci s veřejností

Přeložila:

Petra Glabazňová

Photos ©American Montessori

Society 2015 Jimmy Cheng Photography

1. Julian Bonds hovořící s předsedou rady AMS Dr. Joyce Pickering před jeho přednáškou
2. Jack Andraka hovořící s účastnicí kongresu po jeho hlavní přednášce
3. Ředitel AMS Richard Ungerer s ředitelkou AMI/ USA Bonnie Beste

O AMS

Založeno: 1960

Místo: New York City, stát New York

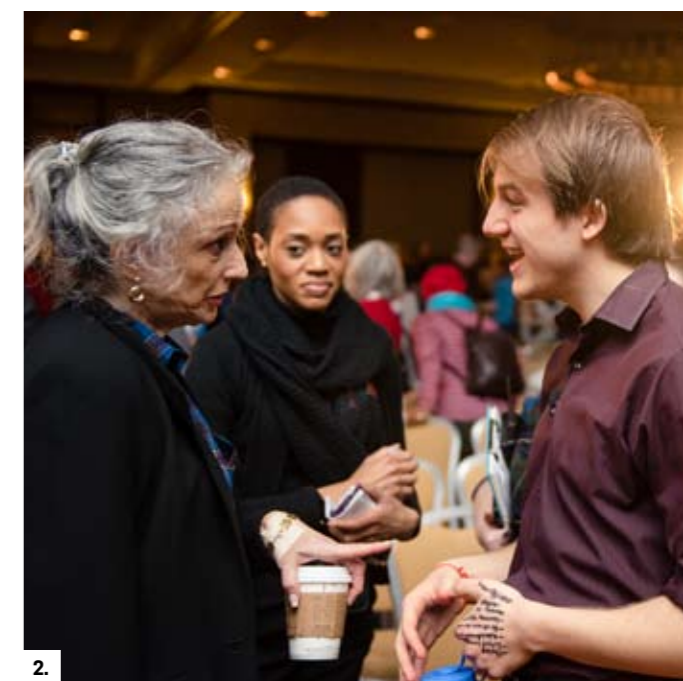
Výkonný ředitel: Richard Ungerer,

Richard@amshq.org

Členové: přes 14 000 lidí z mnoha zemí světa

Webové stránky:

www.amshq.org

2.

1.

3.

CO SE DĚJE U VÁS

PŘIJĎTE DO LESA ZA LESNÍKY
TÝDEN LESŮ
11.—15. KVĚTNA 2015

Týdny lesů se v ČR konají od roku 2008. Jsou příležitostí pro veřejnost navštívit les společně s lesníky a porozumět hospodaření v lese a jejich práci. V roce 2015 se Týden lesů ponese ve znamení ochrany lesa – lesnického oboru, který si klade za cíl zajišťovat zachování a zlepšování zdravotního stavu lesů.

Po celé republice chystají lesníci v průběhu celého května programy lesní pedagogiky pro školní třídy i veřejnost, spojené se čtením z knížky „Dědeček lesník vypráví dětem“ autorů Ericha Václava a Jany Bezděkové. Knižka je určena učitelům mateřských škol a přináší náměty k výchově pro udržitelný rozvoj.

Více na:

www.mezistromy.cz

 *Archiv Sdružení lesních pedagogů ČR
a Archiv ÚHÚL*

POZNEJTE ZÁZRAK PROMĚNY
VÝSTAVA MOTÝLŮ
4. DUBNA—10. KVĚTNA 2015

Od začátku dubna máte možnost obdivovat ve skleníku Fata Morgana v Botanické zahradě hl. m. Prahy nevědění barvy a tvary exotických motýlů. V líhních v tropické části jsou umístěny kukly z motýlí farmy ze Stradfordu nad Avonou, ze kterých se postupně líhnou motýli a za hezkého počasí volně poletují po skleníku. Pokud se budete dobře dívat kolem sebe, najdete jistě i motýlí vajíčka a housenky.

Skleník je otevřen od úterý do neděle v dubnu od 9 do 18 hodin, v květnu od 9 do 19 hodin.

Více na:

www.botanicka.cz

 Ondřej Prosický

CO SE DĚJE U VÁS

TO JE PECKA!
HMATOVÁ VÝSTAVA
18. DUBNA—3. KVĚTNA 2015

Letošní 19. ročník hmatové výstavy je zaměřen na tematiku rostlin, jejichž plody skrývají pecku. Během výstavy se můžete seznámit nejen s běžnými druhy, jako je švestka, ale objevíte i tajemství peckovin, o kterých jste nikdy neslyšeli. Některé vystavené druhy si můžete vzít do ruky, k některým si přivoníte, a jiné dokonce i ochutnáte. Zapojte všechny smysly!

Výstava se koná ve výstavním sále Botanické zahrady hl. m. Prahy a otevřena je denně v dubnu od 9 do 18 hodin, v květnu od 9 do 19 hodin.

K dispozici bude zvukový průvodce, popisky i v Braillově písmu a po celou otevírací dobu průvodce. Pro skupiny je nutná rezervace na e-mailu pruvodci@botanicka.cz nebo na čísle 603 489 029.

Více na:

www.botanicka.cz

DALŠÍ ZAJÍMAVÉ AKCE:

 22. DUBEN
Den Země
www.denzeme.cz

 21. KVĚTEN
Evropský Den národních parků

 13.—14. ČERVNA
Víkend otevřených zahrad
www.vikendotevrenychzahrad.cz

BOTANICKÁ ZAHRADA PRAHA
VÁS SRDEČNĚ ZVE NA VÝSTAVU
PRO VŠECHNY SMYSLY

TO JE PECKA!

18.4. - 3.5. 2015
DENNĚ OD 9 DO 18 H (DUBEN)
A DO 19 H (KVĚTEN)
VE VÝSTAVNÍM SÁLE

„KDYŽ JSEM TO PŘEŽIL JÁ, PŘEŽIJE TO I MÉ DÍTĚ.“

Proč je pro většinu z nás tak těžké uvažovat o studiu jako o zábavě? Proč si myslíme, že práce je něco nepříjemného? Naše rané zážitky z dětství nás natolik zformovaly, že je pro nás těžko představitelné, že naše děti budou chodit do jiné školy a dělat jiné věci, než jsme dělali my sami. Vystupme z této konformní zóny a otevřeme se novým myšlenkám. Vždyť vychováváme novou generaci a ta tvoří nový svět.

Soňa Havlíčková

Dr. Steve Hughes

Dr. Hughes přednáší o vzdělávání a vývoji mozku na konferencích, univerzitách, školách a v tréninkových centrech po celém světě. Je bývalým prezidentem Americké akademie pediatrické neuropsy-

chologie. Momentálně je členem AMI Globální komise pro výzkum a také AMS Výzkumné komise. Vyučuje v londýnském Maria Montessori Institute.

Přeložila: Dita Žváčková

Foto:

1. Archiv Dr. Steva Hughese
2. David Shankbone (Wikimedia)
3. woodlywonderworks (Wikimedia)

Soňa: Co bylo tím prvním momentem, kdy jsi objevil montessori?

Steve: Byl jsem ženatý a narodilo se nám dítě. Naše dcera dorostla do věku, kdy byl čas se podívat po mateřské školce a rodinná přítelkyně mojí ženy, Molly, která byla shodou okolností AMI trenérkou, řekla: „Dobře, nechci vám do toho moc mluvit, přátelé, ale opravdu bych ráda, kdybyste se kvůli Isabelle podívali do Highland Park Montessori School. Myslím, že se vám tam bude vážně líbit.“ Byla v tom taková silná energie a já jsem začal být zvědavý, víte, proč se vlastně nejít podívat do montessori školy. A tak jsme navštívili montessori školu, udělali jsme to během léta. Setkali jsme se tam se ženou jménem Wendy Warren. Nebyly tam

v té době žádné děti a my jsme nevěděli, že s sebou máme vzít Isabellu. A tak jsme posedávali na těch malinkatých židličkách ve třídě a já si pamatuji, jak jsem si říkal, že všechno tam je tak strašně staré. Všechny ty věci byly vyrobeny ze dřeva nebo ze skla. Všechny ty kartičky, víte, byly ohmatané, všechno vypadalo tak trochu opotřebené a já si nebyl jist, jestli se mi to líbí. Ale zároveň jsem se začal cítit velmi útulně, díval jsem se na všechny ty zastaralé věci a říkal si, že vlastně vypadají docela mile. A jak jsme se spolu bavili o montessori a o čem vlastně montessori je, tak jsem postupně uviděl, že ta třída je absolutně nádherná. Tím myslím, že to bylo naprosto jiné od čehokoliv, co jsem do té doby znal. A čím více jsem se díval na ty pomůcky,

tak jsem si říkal: „Všechno tady je záměrně a já nevím, jak to funguje, ale zcela jasně tu je něco systematického v tom všem.“ A také jsem si říkal, že tam je ohromná šíře aktivit. Protože jsem byl dětským neuropsychologem a toto byl způsob, jakým jsme prováděli jedny testy týkající se aktivity, řekl jsem si: „Jo, do tohohle jdu, v tomhle je zahrnuta činnost rukou a jednoznačně je to individualizováno a myslím, že to je zajímavé a věřím, že na tom něco bude.“ Týden předtím, než začala škola, jsme dostali od Wendy pohlednici... Pamatuji si to dobře, dokonce jsem i dojatý, protože je to tak nádherná vzpomínka – na pohlednici s nějakou samolepkou zvířete, zeleného krokodýla... V den otevření školky jsme s dalšími rodinami dětí přijeli a otevřeli

jsme dveře: „Hm, tak tady je, tohle je Wendy a bude tvou učitelkou.“ A má dcera, která byla tak stydlivá, že se schovávala za mnou, když jsme potkali nové lidi, se rozeběhla a objala její nohy. A my jsme zůstali v úžasu, kdy naše kanceláře a dcera, která neměla ráda seznamování se s cizími lidmi, ji objímala. I Wendy byla překvapená a říkala, že něco takového se jí ještě za celých dvacet pět let praxe nestalo. No a tak to začalo.

Ve školce jsem často zůstával a s Wendy vedl dlouhé hovory. A tak jsem nakukoval s Wendy pod pokličku a díval se na všechny ty věci. A jen tím, že jsem tam byl, jsem si začal říkat: „Proč by to vůbec lidi na světě měli dělat nějakým jiným způsobem, když existuje tento? A tak jsem Isabellu každé ráno vysazoval u Wendy, v nebi, v ráji, a jel jsem do mé kanceláře na univerzitu, jel jsem na kliniku a viděl jsem děti, které žily v pekle, které byly týrány... A tak se má láska k montessori stala pravdou, mým přesvědčením, že existuje pro děti mnohem lepší cesta, která je dělá silnějšími.

Jednou se mě má kamarádka Molly zeptala: „Mohl bys udělat přednášku pro své studenty ohledně dětských speciálních potřeb?“ Víte, moc rád takové věci dělám a tak jsem odpověděl: „Samozřejmě, mohu říci něco o běžných dětských poruchách, co je za nimi a jak by měla probíhat náprava.“ V následujících dvou letech jsem tedy přednášel o tom, co je z neurologického hlediska tak dobrého na montessori pedagogice. A Molly se mě později zeptala znovu, zda bych chtěl vést přednášku o některých těchto věcech na každoročním setkání AMI.

A tam to začalo. Protože všechno, co jsem chtěl sdělit, jsem vložil do té přednášky. Byla to tak obrovská příležitost, úžasní lidé, kteří mě a můj život navraceli k montessori, a fakt, že tu existuje naděje pro

celý svět. Po tomto setkání jsem byl pozván pokračovat v přednáškách po celém světě. A myslím si, že to je přesně to, co mě teď přivedlo až sem. Že tu

Proč byste to dělali jakýmkoliv jiným způsobem?

jsou lidé, kteří chtějí slyšet mé poselství o tom, o čem jsem přesvědčen, že je důležité. Neurologické základy pro to, proč montessori dává takový smysl. A bylo to tak evidentní, tím myslím, že když víte alespoň něco o exekutivních funkcích, když víte alespoň trochu o tom, jak se mozek učí číst, nemusíte toho vědět moc o neuro-psychologii nebo neurologii lidského vývoje, abyste řekli: „Proč byste to dělali jakýmkoliv jiným způsobem?“ A byl to tak jednoduchý vzkaz. Říkali mi, že to byl vzkaz, který dosud neslyšeli, ale po kterém celou dobu žíznil. A tak jsem cestoval po světě a začal lidem všude říkat o tom, proč to, co dělám, je tak jednoznačně evidentní. A to, co se stalo pak, bylo, že jsem se naučil o montessori mnohem více, potkal jsem všechny možné úžasné lidi v montessori světě a myslím si, že to byla právě Isabella, když objala Wendy tím nezapomenutelným způsobem, co se stalo tím pravým katalyzátorem.

Soňa: *Mám dceru v montessori školce a dost často o tom vedu se známými a kamarády diskuze, protože jsme jiní,*

odlišujeme se, vzbuzujeme pozornost. Ptají se mě například: „Nepřetěžujete ji, když začíná už v 5 letech číst? Neměla by si spíše hrát, než pořád pracovat?“

Steve: Dobře, pojďme se zamyslet nad všemi těmi věcmi, které tu jsou, když říkáme: Nepřetěžujeme je, není to příliš stresující, a tak podobně...

To, co je společné pro všechny tyto výroky je názor, že učení je nepříjemné. A samozřejmě my si myslíme, že učení je nepříjemné, protože pro nás to nepříjemné bylo. Dobrá, ale my musíme myslet na to, že lidská přirozenost je být zvědavý, objevovat, věci vyřešit. Lidé přežili, vyvíjeli se skrze zájem o řešení problému a naší zvědavosti typu „co se stane, když...“. To je normální, přirozený proces lidského vývoje, to je přirozená cesta.

A to, co si neuvědomujeme, je, že to nesmíme kazit, když klademe požadavky a nároky, když říkáme: „Ne, nemůžeš dělat to, co chceš dělat, musíš dělat to, co já, učitel nebo autorita, chci, abys teď udělal“. To je něco jiného než nastavování přiměřených hranic, ochrana dětí před nebezpečím, ochrana dětí před potížemi. A je něco jiného, když klademe požadavky. A pak je naše přirozená zvědavost vedoucí k objevování našeho chování otupená, protože řekneme: „Ty tady nemůžeš objevovat, ty to musíš udělat naším způsobem“. A už tímto v dítěti nastavujeme, aby řeklo: „Dobře, já bych chtěl být sám sebou a ty mě nenecháš dělat to, co chci. Já ale hodlám být sám sebou a budu ti vzdorovat.“ Je to hranice mezi tím, co dítě nesmí – požadavky, které klademe – a jeho přirozenou zvědavostí a instinkty objevovat a vést svá vlastní zkoumání o tom, jak to na světě chodí.

Pak ale činnost učení, která je na děti kladena a která je založena

na požadavcích, není vůbec žádná zábava. Děti to musí dělat, protože se od nich očekává, že to budou poslušně dělat, protože budou mít problémy, pokud to neudělají. A to nemá žádný vztah s přirozeným procesem zvědavosti a objevování, jež je právě tou pravou podstatou lidských bytostí.

A je to tedy nucení dětí, když v tak útlém věku již vědí, jak číst nebo znají aritmetiku? A kdo je nutí? Nikdo je do toho netlačí. To, co mají, je nabídnutá příležitost a to neskutečné prostředí, které je poháněno až tak daleko, kam chtějí jít, do čehokoliv, co se chtějí naučit. Hnací motorem pro práci se stává přirozená zvědavost.

A my si myslíme, že práce musí být něco, co nikdo nechce dělat... Že práce je něco, co jste ochotni udělat, když někdo jiný vám dá za to peníze. Víte, musíte o tom přemýšlet jinak... že práce může znamenat i dělat to, co vás baví. A koncept práce v montessori školství je oproti klasickému školství něco naprosto jiného. To není něco, co musíte dělat, abyste získali peníze, které potřebujete na to, co dělat chcete. Celé chápání práce v montessori zaměřuje kvalitu zdrojů člověka do potřeby objevování, dosahování cílů nebo kreativity. A to je přirozený stav lidských bytostí. My to nevíme, protože jsme byli popteleční, a tak říkáme: „No, je to určitý

druh koncentrace, takže nenutíme je pracovat příliš tvrdě?“ Ne, děti samy pracují podle svých potřeb, přesně podle svých možností, podle své touhy.

Já vidím rozdíl v tom, že jsou svobodně zapojit se do procesu, ke kterému jsou lidské bytosti zrozeny se zapojit. To je důvod, proč jsme vyhráli evoluční test na planetě Zemi. Protože tyto schopnosti se viditelně natolik vžily do přirozenosti lidských bytostí, ale ne do jakéhokoli zvířete. Objevujeme, rádi řešíme problémy, rádi zacházíme s materiály a věcmi, to je součást naší přirozenosti. Není to hřích chtít udělat tak moc, jak je to jen možné, pokud se cítíte svobodni to udělat.

Soňa: *Steve, proč je montessori vzdělávání lepší než klasický vzdělávací systém?*

Steve: Existuje studie nazvaná „Co se stane po Montessori“, kde udělali velmi jednoduchý výzkum s učiteli dětí, které ukončily montessori a šly na tříletou střední školu. Byl proveden s učiteli těchto dětí, s jejich rodiči a s dětmi samotnými. Jednoduchá studie o tom, jaká je jejich zkušenost. Zkusím si vzpomenout na všechny ty charakteristiky, které oslovení učitelé uváděli. Takže popis dětí z montessori škol jejich učiteli byl

takový, že jsou více nezávislími mysliteli, více vnímají férové jednání. Více se začleňují při práci ve skupinách, nerady vidí vyčleněné lidi, začleňují kohokoliv bez rozdílu, nerady uzavírají spolky, takové to „nemůžeš být s námi, protože nejsi náš“ vůbec nepoužívají. Byli vnímáni jako větší lídři. Neměly rády domácí úkoly, považovaly je za hloupost.

Ohledně výzkumu domácích úkolů: Trochu to záleží na dítěti, ale je jasné, že zde neexistuje moc výhod. Víte, myslíme si, že je to dobrý nápad, pomoci našim dětem se naučit více. Ale ten výzkum říká, že to není

dobrý nápad. Nemít domácí úkoly by nebylo tak špatné, ať už kvůli tomu, že děti by měly více času být se svou rodinou, nebo že by rodiče a děti mohli společně pracovat na něčem jako třeba háčkování nebo šití nebo vyrábění leteckých modelů a podobně – místo bojů o psaní domácích úkolů. Takže pokud vymýtíte domácí úkoly ze světa, pouze se stane lepším místem. Děláme úkoly, protože rodiče jsou příliš nervózní, že dítě nebude znát dost na to, aby bylo úspěšné. Aby se mu dařilo ve věcech, které mu umožní přístup k výhodným vzdělávacím příležitostem.

Pokud vymýtíte domácí úkoly ze světa, pouze se stane lepším místem.

Děti samy ale nevidí smysl, proč se má dělat domácí úkol a naprosto korektně domácí úkol vnímají jako diskutabilní věc, což je správně.

Soňa: *Často slyším rodiče říkat: „Když jsem klasickou školu přežil já a jsem dnes úspěšný, proč by i moje dítě nemohlo chodit do stejné školy?“ Pak zcela logicky neuvažují o změně vzdělávacího systému.*

Steve: Toto je nebezpečí všech těch prohlášení typu: „Mě to nezabilo, tebe to také nezabije“ a nemělo by to být podceňováno. Někdo také může říct: „Proč bys měl být lepší než já?“ A opravdu myslím, že to existuje. Asi si občas neuvědomíte, že se to stává, ale říkáte: „Víte, já jsem tohle neměl, proč by to někdo jiný měl mít?“ Myslím si, že je to ve všech lidech. Domnívám se, že lidé mají potřebu, aby druzí přemýšleli, cítili a věřili podobným způsobem, jako to mají oni sami. A pokud jste zažili hrubé dětství, vidím, že je velmi obtížné potlačit vaše vlastní nutkání být sprostý na vaše dítě. Což je šílené, protože víte, že je špatné mít hrubého rodiče, ale ten tlak dělat ty samé věci svému dítěti je opravdu silný.

Myslím, že je to proto, že tu je tendence jedné mysli být podobná jiným myslím, cítit stejné věci. A soudím, že to je do velké části nevědomý proces.

Je nutné pracovat velmi tvrdě, abyste vědomě přinesli něco jiného, pokud se vám nelíbí, jaká byla vaše zkušenost. Je totiž mnohem jednodušší být nevědomě a zneužívat dítě stejně jako jste byli zneužíváni vy. A domnívám se, že existuje proces, kde každá mysl se chce kopírovat do dalších myslí. Takže chcete, aby lidé začali cítit to, co vy. Nevím přesně proč to tak je, ale nemyslím si, že toto máme všichni pod kontrolou nebo že jsme si toho alespoň vědomi.

Slyšel jsem v rádiu velmi zajímavý dokumentární pořad, byla to taková show s otázkami, kde se ptali lidí z vězení: „Jak jste se tam dostal? Co se vám přihodilo? Proč jste udělal to, co jste udělal?“ A já jsem byl vážně šokován, jak nešťastní ti lidé byli. A také jsem byl zasažen tím, jak mnoho z nich mělo stejnou verzi něčeho podobného jako toho, co říkal jeden chlapec: „Chtěl jsem, aby lidi věděli, že nejsou v bezpečí na tomto světě, že se jim mohou takové věci stát, že to není osud.“

Chtěl jsem, aby lidi věděli, že život není fér, že se vám stávají špatné věci, a že mohou přijít jen tak z čistého nebe. A já jsem chtěl být tou věcí, co na ně z toho nebe spadne. Takže si nebudou už myslet, že život musí být nezbytně jen dobrý. Život není dobrý.“ A další říkali podobné věci jako on. Prostě mluvili lidé, kteří byli zlomení. Nechtěli nic jiného... chtěli jen zlomit další lidi stejně. A já si myslím, že nedokázali odolat nutkání, které nás tlačí kopírovat naše mentální nastavení do jiného lidského mentálního nastavení. Chtěli sdílet své životy s ostatními. A to svým tragickým způsobem. Protože mluvili o tom, jak byli zranění. Bylo to téměř jako by chtěli sdílet svůj zážitek se svým zraněním s ostatními lidmi. A chtěli

to sdílet tím, že je sami zraní. Jako by to bylo nutkání je také zranit. „Chtěl jsem, aby věděli, že nejsou v bezpečí. Stejně jako jsem nebyl v bezpečí já.“

Soňa: *Pokud zůstaneme v té samé logice, pak to tedy funguje i opačně – pokud vaše dítě zažije dobrý, láskyplný způsob výchovy, když děti vyrůstají v prostředí míru, pak to samé budou chtít pro ostatní, mám pravdu?*

Steve: Ano, myslím si, že to tak je. Předstírejme tedy na chvíli, že lidé by rádi sdíleli podstatu svých zásadních zkušeností s ostatními. Věřím, že to je přirozená linie. Lidé jsou hnáni sdílet podstatu svých vymezujících zážitků s ostatními tím, že jim to samé umožňují svým prostřednictvím zažít.

Takže co dostanete, když máte děti s přelomovými zkušenostmi, jako měla má dcera? Můj bože, to je úžasný způsob, jak začít školní docházku. Způsob, jakým jsem začal školu já, byl ten, že jsem si uštípl zub u fontánky s pitnou vodou a brečel jsem. To je to, co si pamatuji ze svého prvního dne ve škole. Uhodil jsem se do pusy, ze rtu mi tekla krev, měl jsem uštípnutý zub, plakal jsem a cítil jsem se zahanbeně. No, to je hodně špatné. A to je má zásadní vzpomínka na školu. Proč si to stále pamatuji? Protože to byl způsob, jakým jsem školu začal. A jak začala školu Isabella?

Soňa: *Poslední otázka, Steve. Jak se to vlastně stalo, že jsi v České republice?*

Steve: Rád bych vám tady v České republice pomohl pokročit, protože si myslím, že je tu dobrá šance pro montessori. Především je tu mnoho věcí, které se teprve stanou, které čekají na svou příležitost, na své uskutečnění... A já to cítím jako možnost k nim pozitivně přispět. ●

Foto: Martin Vlček

Výukový program pro 1. stupeň ZŠ,
biomonitoring vodního toku.
SEVER, pracoviště Litoměřice

ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

**Co když děláte
montessori
bez připraveného
prostředí?**

Gabriela Sabolová

Třída bez zdí

Seth D. Webb

Zahrada pěti smyslů

Mgr. Iva Škaloudová

**Vrozená láska
k přírodě**

Maria Teresa Vidales

Venkovní prostředí

Amy Kirkham

**Environmentální aktivity
na ZŠ**

Petra Glabazňová

**Výchova o Zemi
na montessori škole
v Greensboro**

Jenny Kimmel

**Zapleťte se do Pavučiny
a inspirujte se
Mrkvičkou či Bedrníkem**

Mgr. Blanka Toušková

CO KDYŽ DĚLÁTE MONTESSORI BEZ PŘIPRAVENÉHO PROSTŘEDÍ?

Jaké možnosti mají ti, kteří se chtějí věnovat montessori, ale v současné době nemají prostředky pro naplnění všech aspektů metody? Dát přednost kvalitě, chránit čistotu, přesnost a jedinečnost odkazu Marie Montessori, nebo kvantitě – oslovit co nejvíce lidí, aby mělo šanci každé dítě, rodič, učitel?

Autor:
Gabriela Sabolová

Foto:
Eva Konečná

Tento příspěvek měl původní pracovní název „Můžete dělat montessori bez připraveného prostředí?“ Čím víc jsem se však zamýšlela nad danou otázkou a získávala různé informace a postřehy, tím jasnější mi byla omezenost mé otázky. Každý, kdo se v montessori pedagogice alespoň trochu vyzná, by mi odpověděl, že montessori bez připraveného prostředí se v podstatě dělat dá, ale není to ideální situace. V tomto článku tedy poskytnu zamyšlení o montessori, které je ve výrobě, které postupně roste. Nejde jenom o zdokonalování prostředí, ale i o integraci montessori přístupů a postupnou normalizaci třídy. Ten-

to proces je často náročný, nejistý, ale i transformující a vzrušující. Sdílení vzájemných myšlenek a zkušeností je pro učitele často velmi motivační a zároveň uklidňující. Je jednoznačné, že naší touhou je poskytovat dětem jen to nejlepší a nejkvalitnější. V montessori proto hledáme nejvyšší možnou míru excelence u učitele ve všech oblastech, celistvé pochopení montessori teorie a filozofie, co nejpřesnější aplikaci montessori principů, a samozřejmě také co nejlépe vybavené připravené prostředí. I když existují různé asociace a společnosti zastupující montessori v různých krajinách, které mají odlišnou tradici a metody práce, naše touha pomoci dítěti rozvinout jeho plný potenciál nás spojuje. V průběhu toho, jak vytvářím

nové kontakty v montessori světě, potkávám mnoho lidí, kteří začínají s montessori pracovat a mají mnoho otázek...

— *Můžeme dělat montessori, když jsme ještě nedokončili výcvik?*

— *Můžeme dělat montessori, pokud nemáme ve třídě všechny pomůcky?*

— *Můžeme dělat montessori, pokud pracujeme dopoledne méně než tři hodiny?*

— *Můžeme dělat montessori, pokud nemáme věkově smíšenou skupinu?*

Jinými slovy, zajímá nás, jaké možnosti mají lidé, kteří se chtějí montessori

věnovat, ale nemají v dané době prostředky na úplnou implementaci všech aspektů montessori metody v jejich plné míře. Existuje vícero názorů, úhlů pohledů.

Jedna skupina přívrženců montessori má za cíl ochraňovat čistotu, přesnost a excelenci montessori metody. Od montessori zařízení a učitelů očekávají tedy dodržování nejvyšších standardů kvality a velkou míru odpovědnosti. Tyto podmínky je schopno splnit jenom málo lidí a škol, které začínají. Důraz se klade na kvalitu nad kvantitou.

Mise druhé části lidí pracujících metodou montessori spočívá v rozšíření montessori do celého světa. Chtějí oslovit co nejvíce lidí, chtějí, aby mělo šanci každé dítě, každý rodič, každý učitel. Nadšení a odhodlání mnoha lidí, které montessori osloví, přináší hodně ovoce, ale nedostatek odborných informací a zkušeností může proces zpomalit či komplikovat. Důraz se klade na kvantitu nad kvalitou.

Tímto zamyšlením chci jen poukázat na odlišná východiska, která jsou motivačním prvkem v konání lidí v montessori světě. Většinu hloubavých lidí teď samozřejmě napadne i třetí možnost, která je odpovědí na celé dilema kvality vs. kvantity. Jsou iniciativy a lidé, kteří rozumějí důležitosti zachování původního odkazu Dr. Montessori (kvality) a zároveň výhody velkého hnutí montessori škol a učitelů (kvantity) a tyto dva aspekty rozvíjejí souběžně. Tento proces je však opravdu náročný, a jako všechno ostatní v životě, jediným prostředkem učení se je procvičování a akceptování chyby jako přítele.

— *pracujeme jen s jednou pomůckou*

— *každá pomůcka je v třídě jenom jednou*

— *pomůcky uklízíme vždy na jejich místo*

- *respektujeme soustředění dítěte*
- *svoboda volby činnosti*
- *dítě může pracovat samo nebo s kamarádem, volba je na něm*
- *nepomáháme vytváření vnějšího ani vnitřního pořádku*
- *podporujeme nezávislost a samostatnost dítěte*
- *prostřednictvím pozorování získáváme další informace pro naši pedagogickou činnost*

Studium, četba a rozhovory o montessori jsou důležité pro pochopení a aplikaci montessori metody. Montessori je unikátní model vzdělávání s vysoce strukturovaným kurikulem vedený nedirektivním učitelem. Učitel jako průvodce by měl mít pevné základy v montessori teorii a filozofii propojené se zkušenostmi v praxi. Mnoho montessori principů je užitečných při vytváření aktivit v přírodě, na vycházce. Mezi oblíbené aktivity patří:

- *poznávání barev na podzimních listech*
- *počítání kamínků, klacíků, jiných přírodnin*
- *psaní písmen a čísel do písku, do hlíny*
- *ochutnávání ovoce a zeleniny*
- *rozeznávání květinových a jiných přírodních vůní*

Další kategorií jsou ručně dělané montessori pomůcky, které jsou vyrobené s přesností, precizností a osobním zájmem. Děti v některých montessori školkách nadšeně pracují s pomůckami, které jim vyrobily jejich učitelky, např.:

Montessori bez připraveného prostředí se v podstatě dělat dá, ale není to ideální situace.

- *Barevné destičky*
- *Hmatové destičky*
- *Chuťové a Čichové lahvičky*
- *Konstruktivní trojúhelníky*
- *Dekanomický čtverec*
- *Vlajky států*
- *Smírková písmena, Smírkové číslice*
- *Vřeténka*
- *Čísla a žetony*
- *Sčítací tabule s proužky, Odčítací tabule s proužky*
- *Prstové tabulky pro sčítání, odčítání, násobení a dělení*
- *Zlomky*

Nebojme se začít tam, kde jsme. Všichni chápeme, že nejlepších výsledků budeme dosahovat, když plně aplikujeme montessori kurikulum v kompletně vybaveném prostředí za pomoci připraveného pedagoga a dodržování všech montessori principů. Je však opravdu úžasné i to, když se nám povede naplnit tyto požadavky na 60%

nebo 70%. I 10% montessori je lepší než žádné montessori, respektive běžné tradiční vzdělávání. Škola s prvky montessori je pro děti vždy lepší, než běžné tradiční vzdělávání. Je důležité si však uvědomit, že částečná aplikace montessori přinese vždy jenom částečné výsledky, které budou přímo úměrné míře zachování a naplnění ryze a celistvosti montessori odkazu. Když děláme montessori na 80%, budeme vidět z 80% naplněné výstupy. Nazýváme tedy věci jejich pravým jménem. Mějme přesné informace o kvalitní montessori pedagogice a jasnou vizi jak jí dosáhnout. ●

TŘÍDA BEZ ZDÍ

Pobytem venku dáváme dětem možnost navázat spojení s přirozeným světem. Vnímat zemi pod nohama, vyškrábat se přes kamennou zídku, projít se bosýma nohama v potůčku nebo prostě jen pozorovat, co úžasného se děje kolem. Dotknout se, cítit, znamená prožívat. Vyvolává potřebu zkoumat, vědět a porozumět. Smysl sounáležitosti s přírodou vede k zodpovědnosti a ochraně. Tak vyjděme s dětmi ven, prožijeme s nimi svět a hledejme svou vnitřní divokost!

Autor:
Seth D. Webb

Seth D. Webb je vedoucím vzdělávání na prestižní veřejné škole Free Horizon Montessori. Více na jeho blogu – Finding Out Center – Reaching Out.

Přeložila:
Petra Glabazňová
<http://mariamontessori.com/mm/?p=1788>

Každý z nás má neuvěřitelný dar: možnost zapojení dětí do světa, ba dokonce vesmíru, který je obklopuje a který je jejich nedílnou součástí.

Při práci s dětmi je jedním z našich úkolů položit dříví na podpal pro úžasné jiskřičky zvědavosti a rozproudění jejich nejhlubšího zájmu. V našich učebních osnovách je jistě promyšlený lineární postup pro přednášené hodiny, ne vždy ale musíme tímto způsobem učit. Není ani naším cílem jasně a zjevně propojovat zdánlivě různorodé nápady a materiály napříč naší školní osnovou. Mnohem důležitější jsou tzv. „aha“ efekty.

Je to na studentech, ať už jednotlivě nebo v kolektivu, aby si věci pospojovali a vytvořili takové spoje a linky, které vyplní prostor mezi myšlenkami až k holistickému porozumění všeho kolem i uvnitř nás. Hledáme způsob, jak zprostředkovat, aby si byli vědomi, že jsou jedinečnou součástí toho všeho, čemu se teď sami snaží porozumět. Takový způsob je jejich vlastní zkušenost pevně propojená se zrakovým vjemem, který člověka něčím zaujal a vtáhnul. Když zpomalíme a dáme si čas dívat se na známé věci z různých a nových hledisek, máme možnost do hloubky prozkoumat neprobádaná divoká místa okolo nás.

A stejně tak je to možné udělat s přirozeným světem kolem učebny. Pokud se odvážíme jít s dětmi

do přírody, naším záměrem je navázat spojení s přirozeným světem, a to tak důvěrně, že ji začneme vnímat jako zdroj hlubokého vhledu a praktické moudrosti.

— *Učíme děti spontánním způsobem?*

— *Je čas strávený s dětmi plnohodnotný a autentický?*

— *Jakou roli hraje příroda v našich dnech?*

— *Slouží nám pro výlety nebo jako integrovaná a plynule navazující část dětského vzdělávacího prostředí? Obojí?*

— *Jakou pedagogickou hodnotu mají zkušenosti z divokých míst?*

HLEDÁNÍ VNITŘNÍ DIVOKOSTI

Jako třídní učitel si stále pamatuji naše lekce historie člověka: První zkoumání a třídění na lidské a zvířecí; pak kreslení spojení mezi našimi nejbližšími žijícími příbuznými a nakonec neuvěřitelné příběhy nejranějších lidí a poznání toho, jak se měnili a adaptovali na jejich dynamicky se měnící prostředí, aby naplnili své potřeby.

Tato část kulturní výuky zahrnovala množství prezentací, diskuzí a aktivit, které zdůrazňují ve své podstatě nevyhnutelnou a pro mnoho dětí překvapivou myšlenku, že jsme součástí zvířecí říše, po pravdě řečeno, a také části světa přírody.

Během naší vlastní evoluce jsme my lidé vyvinuli neuvěřitelné technologie, abychom si své životy udělali pohodlnější a efektivnější. Od ruční sekery po mikroprocesor jsme vytvořili neuvěřitelně složité nástroje a systémy pro zlepšení našeho kolektivního života.

Dnes mě ale udivuje, co tím bylo na druhé straně potlačeno. Naše základní vnitřní rytmy v průběhu tohoto procesu objevování a tvoření byly upozaděny. Ne záměrně – prostě jen kvůli pohodlí a komfortu všech inovací. Řekl bych, že pro lidi žijící v rozvinutém světě bylo pohřbeno naše instinktivní vědomí.

„Dotknout se, cítit, znamená prožívat. Mnoho lidí žije celý svůj život bez opravdové schopnosti dotknout se nebo být něčím dotčen. Tito lidé žijí ve světě myslí a představivosti, která je občas může přimět k radosti, slzám, štěstí nebo smutku. Tito lidé se ale nikdy doopravdy nedotknou. Nežijí a ani se nestávají součástí života.“ – Seven Arrows: Hymeneyohsts Storm (1972)

Možná pro mnohé z nás je nejsnadněji přístupná instinktivní zkušenost ve formě často zmiňované reakce „zastavit se, bojovat, nebo utéct“. To znamená, že v momentě náhlého stresu je do těla vyplaven adrenalin a naše tělo vybere buď

snahu o zneviditelnění se, úder pěstí, nebo otočení a útěk. Toto je niterná síla našeho zvířecího původu, schopnost přežití našich předků, která je udržela (a tím také nás) naživu. Je to stejné, jako když nás zaplaví ten pocit v našem těle, který poznáme, když se například jen těsně vyhneme autonehodě. Ten náraz je naprosto pohlcující a dobře zapamatovatelný – chuť toho, jaké je to být divokou šelmou nebo kořistí.

Vyjděme s našimi studenty ven a prožijeme svět skrze zostřené a nezatížené dětské smysly.

Instinktivní dovednosti samozřejmě zahrnují i mnohem jemnější schopnosti: znalost sezóny, místní a regionální geografie a počasí, flóry a fauny v okolí domova, atd. Hledáme v našich životech důvěrnost, pátráme po intimě? Může hluboké spojení s přírodou – stejně tak jako to zažívají „ostatní“ zvířata – prohloubit, obohatit a formovat náš život a jeho způsob? Myslím, že ano. Věřím, že uvnitř nás existuje žízeň po znovunabytí původního vědomí naší Země. Podívejte se na děti, jak si hrají

na přirozených místech kolem nich. Vyzařují náruživost a hojnost, která vypadá tak úžasně přirozeně. Vypadají, jako když destilují čistou radost ze svého prožívání na tomto světě.

„Jaká radost je znovu vnímat měkkou, pružnou zemi pod nohama, následovat travou pokryté cesty, které vedou ke kapradinami zarostlým potůčkům, kde mohu ponořit své prsty do proudu rozčeřených vod nebo se vyškřábat přes kamennou zeď do zelených polí, která prudce klesají a vlní se a znovu se pnou v hýřivé radosti!“ – Helen Keller: The Story of my Life (1903)

Kdy jste naposledy jako dospělí zažili tak hutnou euforii a spojení? Vyjděme s našimi studenty ven a prožijeme svět skrze zostřené a nezatížené dětské smysly.

PROCHÁZET SVĚTEM

Klasický názor je, že existují dva způsoby vzájemné vazby se světem přírody a s čímkoliv mimo člověka. První způsob je rozpoznání tohoto světa jako něčeho člověku podobného, možná tak blízkému, že je to považováno za součást nás samých. Druhý, často vnímaný jako „jiný“, je vnější svět, považovaný za něco nám vzdáleného.

Tyto dva názory se nemusí nutně vylučovat. Dochází zde k překrývání v oblasti integrace nových myšlenek, které formují právě já člověka. *„Rád bych se naučil, nebo aspoň rozvzpomněl, jak žít... ani možná ne tak se naučit jak žít, jako, po pravdě, se to odnaučit. To znamená, že si nemyslím, že se naučím žít od zvířete do detailu – mám sát horkou krev, nést ocas vysoko, pokládat zadní tlapy přesně do stop předních tlapek? Ale možná se mohu naučit něco o nezatíženosti myšlenkami, něco o čirosti žítí ve fyzickém smyslu a o důstojnosti života bez předsudků a pohrutek.“* – Annie Dillard: Living Like Weasels, The Annie Dillard Reader (1994)

Někdy, když se odvážíme vyrazit s dětmi ven, děláme tak s přesným cílem v mysli. Pokud tento program převládá „lákavost divočiny a záměr dítěte“, zjistíme, že jsme frustrováni a bojujeme, abychom udrželi studenty poslouchat a soustředit se na plán nebo program.

Když dáme dětem šanci objevovat přirozený prostor, mnoho z nich se nedokáže udržet. Mají nutkání pobíhat, skákat, plížit se, plazit se, lézt, v klidu sedět, bláznivě zpívat. To vše v nich tak silně rezonuje. Všichni si pamatujeme, že se venku máme hlavně bavit – alespoň kvůli čisté radosti jako takové!

„Upřímně věřím, že pro dítě, stejně jako pro rodiče hledajícího jeho správné vedení, není ani zpoloviny

tak důležité vědět, jako cítit. Pokud fakta jsou semena, která později vyrostou do znalostí a moudrosti, pak emoce a smyslové vjemy jsou úrodnou půdou, ve které musí semena růst. Jakmile jsou jednou vyvolány emoce – smysl pro krásu, vzrušení z nového a nepoznaného, pocit sympatie, soucitu, obdivu nebo lásky – pak si přejeme dozvědět se více o tom, co v nás tuto emocionální odezvu vyvolalo.“ – Rachel Carson: Sense of Wonder (1965)

Začněte prostě tím, že vyjdete ven, budete objevovat a prožívat – a velmi se snažit nevytvořit limity pro zvolený způsob objevování. Pokud budete držet opatřilou příliš zkratku, tak tím okamžitě zadsušíte potenciál a možnosti neodmyslitelně

patriční k dětskému vnitřnímu impulsu a bude po hře, prohráli jste. Jděte prostě jen ven a pozorujte, co se děje. Pak se shromážděte a sdílejte to, co děti objevily.

Příště, až se do toho opět pustíte, vraťte se na to samé místo (protože tam už bude pocit známého prostředí) a lehce změňte ráz: přivězte děti k tichému pětiminutovému sezení, přemýšlení, psaní, kreslení. Pak nabídněte možnost pro otevřené sdílení a konstruktivní reflexi na jejich společné zážitky.

„Nic nedělejte. Jen tam sedte.“ – motto Crazy Creek Company, Red Lodge, Montana USA

V následujících dnech a týdnech můžete rozšiřovat čas určený pro samotu a ticho a dojdete do fáze, kdy dětem bude trvat stále delší dobu se odtrhnout, když je zavoláte zpátky. Pak budete vědět, že spojení, která se tvoří, jdou ze srdce, a že děti vytvořily dynamické přátelství s přírodou, které je velmi osobní.

Je na vás, jak tyto zážitky můžete s dětmi na konci zpracovat: někdy lze využít část času pro vzájemné sdílení; jindy stačí jen krátké shromáždění a návrat do třídy. Často po takovémto osobním setkání dobře poslouží jen prostor pro mlčení a ticho jako prostředek pro uložení tak pozoruhodně stráveného času. Časem se ekologická gramotnost a emocionální dobrý pocit, který se v dětech rozvinul, nenápadně přemění na prohlubování do formálnějších vědeckých studií a na projekty ochrany prostředí. Jejich znovujevněný smysl sounáležitosti se rozšíří na pocit zodpovědnosti. Pak nejenže si děti užívají pobyt venku samy o sobě, ale jsou dokonce k tomu volány.

Pokud objevujeme přírodu s dětmi uvědoměle, učíme je tím navázat komunikaci mezi dítětem a divokou přírodou, jejíž jsou součástí. Tak to dělejte. ●

ZAHRADA PĚTI SMYSLŮ

Autor:
Mgr. Iva Škaloudová
ředitelka Mateřské školy Klubíčko Pardubice

Foto:
Archiv MŠ Klubíčko Pardubice

Je krásný jarní den, svěží vzduch i hřejivé slunce volají a lákají ven... Dveře v pardubické mateřské škole Klubíčko se otevírají a desítky dětí s velkým očekáváním míří na novou školní zahradu, kde na ně čeká tolik lákavých věcí, které si konečně mohou vyzkoušet.

Asi tak nějak bude za pár dnů vypadat první den, kdy s dětmi zamíříme na naši školní zahradu. Komplettní renovace je zdárně ukončena, zbývají už jen drobné zahradnické práce, čekající na teplejší jarní počasí.

Po bezmála třech letech plánování, čekání a usilovné práce jsme díky vysoké finanční dotaci z Operačního programu Životní prostředí získali zahradu, jakou jsme si přáli. Zahradu pěti smyslů – zahradu pro děti. Z původního vybavení, které nevyhovovalo ani vzhledem, ani počtu dětí, ani filozofii mateřské školy, nezůstalo skoro nic. Zmizely nevzhledné průlezky, zmizely polorozpadlé betonové plochy a nevyužívaná pískoviště, pryč jsou prastará sprchoviště s ledovou vodou. Od loňského podzimu se den za dnem před očima dětí měnila zahrada v jiný svět. Děti zpočátku těžce nesly, že jejich staré průlezky a skluzavky opouštějí svá místa, ale když viděly, jak se z hromady akátových klád zdvihají nádherné nové stavby plné nových možností, litovat přestaly. Akátový altán s červenou střechou vyrostl na zahradě během pár hodin, stěna pro horolezce ho následovala a obrovská průlezka „krab“ děti zcela okouzila. A což teprve vrbové domečky, jejichž stavbu sledovaly okny jako zajímavý film. Aby byla vrbová vesnička kompletní, přidali jsme k ní studánku, ve které mají děti dostatek vody pro své letní hry. A kde je studánka, nesmí chybět potůček. Ten náš sice protéká dřevěnými korýtky, ale o to je voda

čistší a možnosti her s dřevěnými stavidly větší. Ještě nám chybí bystrý strážce potůčku, laskavý vodník. Toho nám šikovný pan řezbář slíbil vyrobit, o prázdninách by se měl na naši zahradu „přistěhovat“. Zahrada však nemusí být jen hra, proto jsme dětem zajistili možnost ekologického vzdělávání v praxi. Máme hmatovou stezku pro rozvoj smyslového vnímání, máme stromovník, aby děti poznaly stromy podle kůry a znaly jejich vzhled v létě i v zimě, znaly jejich názvy, listy, plody, kůru. Třeba jim to pomůže jednou v budoucnu stromy chránit, vždyť kácet je tak rychlé

Zahrada však nemusí být jen hra, proto jsme dětem zajistili možnost ekologického vzdělávání v praxi.

a snadné. Ale vysazovat a pěstovat, to jde mnohem pomaleji. Na „šterkovišti“, což je kruhová kamínková plocha na zemi, děti mohou vytvářet nádherné obrazy z darů přírody, třeba mandaly ze šišek, listů a plodů, prostorové objekty z ovoce a zeleniny a mnoho dalších výtvarných nápadů, které nemohou dělat

ve třídě. Ve starodávné cihlové píce si děti vyzkouší, jak se kdysi pekly chlebové placky, ochutnají pečené brambory a možná přijdou i na další recepty. V blízkosti pícky stojí bylinková spirála. Zatím na bylinky ještě čeká, ale jejich vůně a chuť bude už v létě lákat nejen včely a motýly. Takový voňavý čaj z meduňky a máty děti jistě rády ochutnají.

Na celém projektu je krásné i to, že se otevírají další příležitosti. Existují mnohé zahradní prvky, které mohou doplnit zahradu o další nové možnosti, a na kterých se mohou podílet děti i rodiče. Máme tolik nápadů! Určitě budeme ještě upravovat záhony a vysazovat nové rostliny, budeme řešit nevyhovující a nepoužívané terasy s kovovým zábradlím, staré krmítko pro ptáky už pořádně ohlodal zub času a je třeba ho vyměnit, atd.

Jsme velmi rádi, že máme novou zahradu, ve které najdou děti mnoho radosti nejen z pohybu, ale i z netradičních vzdělávacích aktivit. Těšíme se na každý den, kdy nám zahrada poskytne vše, co má a obohatí tak nejen život našich dětí, ale i nás všech, kteří s dětmi v mateřské škole Klubíčko pracujeme.

FOTOGRAFIE

1. Akátové multifunkční prolézačky umožní cvičit vertikální i horizontální pohyb, lezení, šplhání, obratnost i rovnováhu.
2. Dřevěná korýtka pro hry s tekoucí vodou a stavidélky. Vodu bude brzo hlídat ještě dřevěný vodník.
3. Vrbový tunel jako úkryt, prolézačka, schovávačka.

VROZENÁ LÁSKA DÍTĚTE K PŘÍRODĚ

Pokud chceme pro naše děti lepší svět, musíme jim dát příležitosti k tomu, aby si vytvořily silné pouto s přírodou, a to hned od narození. Pomozme jim rozvíjet smysly skrze integraci s přírodou – poslouchat písně ptáků, vnímat vůně květin, hrát si s pískem – dopřejme jim zkušenost, jak o ni pečovat. V raném věku je to velmi důležitý aspekt pro budování lidské bytosti.

Autor:

Maria Teresa Vidales

Maria Teresa Vidales (Chacha) je vedoucí výcviku pro asistenty raného dětství v Dallasu v Texasu.

Chacha také pracuje jako AMI zkoušející, konzultantka, lektorka a vede workshopy.

Přeložila:

*Petra Glabazňová
Montessori Insights 2009*

Foto:

Archiv SSEV Pavučina

Když přemýšlíme nad tématem příroda, vybaví se nám mnoho obrazů – mezi jinými například lesy, deště, déšť, sníh, písek, jezera, oceány a pouště. Příroda existuje v mnoha formách a je velmi důležitou součástí každého z nás. Příroda nám pomáhá udržovat se v rovnováze, je součástí našeho spirituálního vývoje. Pomáhá nám udržet si schopnost údivu a dodává nám pocit, že jsme součástí celku. A je na nás, abychom si zachovali úctu a udržovali tento smysl pro úžas a údiv tváří v tvář zázraku života. Díky přírodě se cítíme naživu. Příroda nám nabízí širší svět zážitků, inspiruje naši kreativitu a dovolu-

nám používat všechny naše smysly. Musíme si být vědomi důležitosti přírody v našem životě a být schopni sdílet tento úžasný svět plný zázraků s našimi dětmi. Toto musí platit od úplného počátku života. Jak všichni víme, první tři roky života jsou důležitým a křehkým obdobím v životě člověka. Je to období budování a získávání dovedností a znalostí. Období rozvíjejícího se potenciálu, se kterým se dítě narodí. Maria Montessori jej nazývá obdobím ‚psychického embrya‘ nebo také ‚spirituálního embrya‘.

„Zdá se, že člověk prochází dvěma embryonickými obdobími. Jedním, které probíhá prenatálně jako u zvířat, a druhým, které začíná až po narození – a tímto obdobím prochází pouze člověk.“ (Absorbující mysl, p. 55)

Toto externí těhotenství je právě tím, co umožní dítěti mimo jiné adaptovat se na prostředí a stát se jeho součástí. Součástí tohoto prostředí, o kterém mluvíme, je příroda, a to, co často nazýváme ‚venkovní prostředím‘. Je to prostředí, které musí být připraveno stejně pečlivě jako jakákoliv jiná část prostředí dítěte.

Dospělý musí dítěti otvírat dveře přírody kousek po kousku takovým způsobem, aby si dítě mohlo z přírody brát, cokoli potřebuje. Toto je vzácné období budování sebe sama, a proto je důležité poskytovat dítěti pomůcky, zážitky, příležitosti a čas, aby mohlo sebe sama vytvářet. Mějme na paměti, že dítě potřebuje být v interakci s přírodou, aby se příroda stala jeho součástí a také aby se dítě stalo součástí přírody. Je to právě

v období prvních tří let života, kdy se buduje důležitý aspekt lidské bytosti.

Tento proces nemůžeme sledovat na vlastní oči, ale je to zde, kde vše je připravováno pro budoucí rozvoj lidské bytosti, kde jsou založeny veškeré vzory pro budoucí chování skrze interakci dítěte se svým prostředím.

Je naší zodpovědností, abychom si byli vědomi toho, jak důležitou roli hraje připravené prostředí v procesu, kdy dítě buduje sebe sama.

Velmi důležitou součástí tohoto prostředí je příroda, ale přitom na ni většinu času zapomínáme. Příroda dá dítěti možnost rozvíjet smysl pro sounáležitost, a to nejen k jeho specifickému okolí, ale i k vesmíru jako takovému. Musíme připravit prostředí takovým způsobem, aby si dítě mohlo od samotného počátku svého života uvědomovat své spojení s přírodou.

Pomysleme na přirozený pohyb listů stromů jako na mobilní závěs, který pomůže dítěti rozvíjet zrak. Pomysleme na hudbu, která existuje v přírodě; písně ptáků, zvuk suchých listů pod nohama, když se jimi brouzdáme, nebo deště, když prší. Zvuky přírody stimulují sluch dítěte.

Zavřete oči a vybavte si vůni půdy po dešti, vůni růže, která se začíná rozvíjet, nebo vůni bazalky, když uříznete její list. Toto je skvělý způsob, jak stimulovat čichový smysl. Dovedete si vybavit pocit, kdy se brouzdáte bosýma nohama v písku, nebo když se dotknete kůry starého stromu, když ležíte na trávě, jste jen málo oblečení a cítíte trávu na své pokožce? Při těchto zážitcích je stimulován hmatový smysl.

A co chuť soli, když jste v blízkosti oceánu, sladkost zralé jahody, nebo trpkost citrónu?

Pamatujete si, kdy jste naposledy žvýkali snítka čerstvé máty a jak se její chuť šířila vašimi ústy?

Všechny tyto dary, které nám příroda poskytuje, bereme jako sa-

mozřejnost. A protože tyto zážitky bereme jako samozřejmost, nejsme si vědomi toho, jak důležité je prezentovat tuto úžasnou část našeho světa našim dětem.

Všechny tyto zážitky se musí stát součástí připraveného prostředí malého dítěte. Dítě do tří let musí dostat příležitost začít svůj život v silném spojení s přírodou, aby se

„Dítě do tří let musí dostat příležitost začít svůj život v silném spojení s přírodou, aby se stalo jeho součástí, aby k ní patřilo.“

mohlo stát její součástí, aby do ní mohlo patřit. Dospělý je pro dítě vzorem. Musíme se sami sebe ptát, co můžeme udělat proto, abychom pro dítě připravili správné prostředí. První, na co se sami sebe musíme zeptat, je:

- *Jaký je můj vztah k přírodě?*
- *Mám stále ještě schopnost udělat si čas na to, abych ji obdivoval?*
- *Cítím stále ještě obdiv, když se setkám se zázrakem rozkvětu nové květiny?*

— *Baví mě stále ještě vyjít si do přírody, nebo je to pro mě už jen způsob, jak zabít čas trávený se svými dětmi?*

— *Jsou mé schopnosti údivu a úžasu stále ještě živé?*

— *Aby si dítě bylo schopno vytvořit plnohodnotný vztah s přírodou, musíme si dovolit tyto věci dělat a sdílet naši lásku k přírodě s dítětem.*

Musíme promyslet různé aktivity, které pro dítě připravíme. Musíme dovolit dítěti, aby se staralo o venkovní prostředí a mít na paměti jeho schopnost pohybu. Například sbírání suchého listí nebo šišek, zalévání rostlin, zametání a odhazování sněhu z chodníku.

Víme, jak důležité je pro dítě rozvíjet volní pohyby jako jsou lezení, chození, válení sudů, skákání, tlačení, tahání nebo tlačení vozíku. Házení míče, šplhání na stromy, chůze po kladině, houpání se na houpačce. Tyto a mnoho dalších aktivit můžeme provozovat ve venkovním prostředí.

Musíme dítěti pomoci rozvíjet své smysly skrze interakci s přírodou, tím, že se jí nebude bát, že poskytneme dítěti možnost jít ven dokonce i když venku prší nebo sněží. Pamatujme na to, že neexistuje ‚špatné počasí‘ ale pouze ‚nevhodné oblečení‘.

Dejme dítěti možnost hrát si s pískem, zkoumat vodu, umývat si nohy po návratu z procházky. Pozorování stromů a jejich listů, které mají různé barvy, tvary a struktury, ochutnávání různého ovoce, přivonění si ke květinám, které mají různá aroma, zkoumání bylin různých chutí a vůní.

Když zavěsíme krmítka pro ptáky, můžeme přivábit ptáky a ty poté pozorovat a poslouchat jejich zpěv. Největší překážkou pro dítě je naše neschopnost užít si přírodu. Je také důležité dopřát dítěti zkušenosti s péčí o přírodu. Péče

2.
3.

FOTOGRAFIE

1. Vaření s bylinkami baví i kluky.

Lipka

Foto: Tomáš Siničák

2. Slavnost stromů v zahradě Vily Čerych.

Centrum rozvoje Česká Skalice

Foto: Iljana Beránková

3. Děti z rodinného centra Mateřídouška při pobytu v přírodě.

ZČ HB Botič – Toulcův dvůr

Foto: Věra Konůpková

o zeleninovou zahradu, kterou si bude později moci užít; objevování plodů různé zeleniny, jejich trhání a jzení. Skrze pozorování a za pomoci absorbující myslí bude dítě objevovat a absorbovat vědecké principy skrývající se v přírodě. Metamorfózu pulce v žábu nebo housenky proměňující se v motýla, používat lupu k pozorování drobného hmyzu nebo ptačího hnízda.

Proto tedy musíme připravit prostředí takovým způsobem, aby dítě mohlo zažít krásu v přírodě, která je tím největším ‚uměleckým dílem‘. Poskytněte dětem křesílka, aby mohly sedět venku, připravte jim příležitost k tomu, aby si mohly lehnout a pozorovat pohyb mraků. Pokud chceme pro naše děti lepší svět, musíme jim dát nejlepší příležitosti k tomu, aby si vytvořily

silný vztah s přírodou. Vezměme děti za ruku a dovolme jim, aby nás vedly na cestě znovuoobjevování přírody, na této cestě znovuoobjevování světa skrze jejich oči. Mějme na paměti, že s každým dítětem se rodí nová naděje a příslib, a že naplnění těchto nadějí a příslibů je náš výzvu.

VENKOVNÍ PROSTŘEDÍ

Aktivity a pomůcky, které nabízíme dětem venku, by měly být pečlivě promyšlené a poskládané jako ty, které používáme uvnitř. Poskytujeme tak dětem možnost smysluplného pohybu, příležitost procvičovat různé dovednosti, prostor pro výtvarné a rukodělné aktivity nebo místo vhodné pro relaxaci.

Autor:

Amy Kirkham

Director of Training

Australian Centre for Montessori Studies

Přeložila:

Petra Glabazňová

Montessori Insights 2009

Foto:

Archiv SSEV Pavučina

Venkovní oblast je rozšířením vnitřního prostoru a zároveň je to prostor, který je svě- bytný. Často zahrnuje zahradu, kde děti mohou pěstovat a sklízet květiny, bylinky, ovoce a zeleninu. Rostliny, které reflektují různorodost květin, tvarů listů, vůní a barev by měly být dětem venku k dispozici.

Aktivity a pomůcky, které nabízíme venku, jsou stejně promyšlené a poskládané se stejnou pečlivostí jako ty, které nabízíme ve vnitřním prostředí. Poskytujeme příležitosti pro smysluplný pohyb, pořádek, komunikaci a nezávislost. Poskytujeme příležitosti procvičovat a aplikovat dovednosti péče o sebe, péče o druhé i péče o prostředí.

Mezi aktivity, které vaše děti ve věku od 3 do 6 let mohou dělat, patří praní prádla, mytí oken, zametání, hrabání, sázení a zalévání rostlin a sklizení plodů. Venku mohou být nabízeny také různé výtvarné aktivity jako například malování na stojanu, práce s hlinou a konstrukční práce.

Když plánujeme různé venkovní aktivity, bereme v potaz potřeby dítěte a vývojovou fázi, ve které se dítě nachází. Například prostor pro procvičování skákání na obou či jedné noze, balanční chůzi, kopání, míčové dovednosti... Je toto dítě, které potřebuje příležitosti pro to, aby se stalo členem týmu a baví jej nacházet pro sebe výzvy a objevovat, jak daleko může možnosti svého těla posunout? Můžeme nabízet příležitosti pro týmové hry, místa na šplhání, zavěšení se a houpání se.

Venkovní prostředí není jen místem, kde se používají široké svaly a kde musí být dítě energické, poskytuje také místa pro děti, kde mohou být o samotě, tichá místa, kde mohou vést konverzace nebo

rozjímat, místa na sezení, ležení a pozorování. Venkovní prostředí také může obsahovat zastřešenou část, kam si děti mohou vzít stoly, židle a podložky na podlahu, na kterých mohou pracovat. Pomůcky, které často považujeme za „vnitřní aktivity“, mohou být také brány ven. Například dítě ve věku od 3 do 6 let může i venku pracovat s tříděním, přiřazováním a stupňováním barev (barevných destiček), povrchovou strukturou (dotekové destičky, látky), dimenzí (růžová věž, hnědé schody, červené tyče). Dítě si může vzít jazykové nebo matematické aktivity a pracovat s nimi venku.

Také paměťové hry, jazykové hry a hledání předmětů v prostředí mohou děti hrát i venku.

„V prostředí je svoboda. Je tam disciplína, která vychází z prostředí. Je tam radost, která je známkou každého zdravého růstu. Podmínky napomáhají vzájemnému porozumění, spolupráci a atmosféře vzájemné pomoci, což se stává kořeny morálky a charakteru.“ (What You Should Know About Your Child). Děti zažívají přírodu a přírodní

svět. Aby se dozvěděly něco o environmentálních otázkách a udržitelnosti, musí toho děti udělat více, než jen mluvit o záchraně naší planety. Musí vyjít ven a zkoumat krásu a bohatost své Země: pozorovat na vlastní oči, zažívat svými smysly a přispívat aktivně.

Pro dítě v druhé fázi vývoje se učení přesouvá i za hranice čtyř stěn jejich třídy, za hranice pozemku školy, do širší komunity, do venkovního prostředí.

„Když jde dítě ven, je to svět samotný, který se mu nabízí. Vezměme dítě ven a ukažme mu skutečné věci místo toho, abychom vyráběli předměty, které budou reprezentovat myšlenky, a ty pak ukládat ve skříních... Realita se studuje v detailu, pak si představujeme celek. Detail může v představivosti růst, a tím získáme celkovou znalost. (Od dětství k dospívání.)

FOTOGRAFIE

Při výukovém programu děti prozkoumávají les všemi smysly.

Lipka, pracoviště Jezírko

Foto: Tomáš Siničák

ENVIRONMENTÁLNÍ AKTIVITY: MONTESSORI KOSMICKÁ VÝCHOVA

Dítě je tvůrcem člověka a neexistuje člověk, který by nebyl vytvořen dítětem, jímž kdysi byl.

*Maria Montessori,
Absorbující mysl*

Přeložila:

Petra Glabazňová

<http://montessoritraining.blogspot.cz/2009/10/environmental-stewardship-montessori.html>

Foto:

Archiv SSEV Pavučina

FOTOGRAFIE

Výukový program na Graselově stezce do Maříže s dětmi ze ZŠ Moravské Budějovice.
Slavonická renesanční
Foto: archiv

VYCHÁZKOVÉ AKTIVITY

Farmy – jak věnující se agrobiznisu, tak organické Botanické zahrady Přírodní centra Výlety do přírody Mokřady Údolí Pobřeží Objekty pro úpravu vody Recyklační centra Skládky odpadu

AKTIVITY NA KOMUNITNÍ ÚROVNI

Víkendové výlety za východu/západu slunce Rodinné víkendy s kempováním Pozorování hvězd Komunitní zahradničení/farmářství Orientace

Včera jsem obědvala ve státní škole svého syna. Když jsem z tašky vytáhla oběd, někdo poznamenal, že jsem musela vytáhnout z lednice snad všechny zbytky, protože jsem s sebou měla mnoho malých krabiček. Řekla jsem jim, že si celý svůj oběd připravuji čerstvý. Vyprávěla jsem příběh, jak jsme s mojí rodinou před třemi lety učinili rozhodnutí, že přestaneme používat plastické sáčky na svačiny nebo jiné spotřební zboží, do kterého můžete své jídlo zabalit, abychom omezili množství odpadu, který vyhazujeme. Několik lidí u stolu to považovalo za dobrý nápad a dokonce začali přemýšlet o tom, jak by mohli dosáhnout něčeho podobného. Není potřeba mnoho úsilí, abyste vzbudili pozornost. K tomu stačí být dobrým vzorem a mít nadšení pro věc. ●

Jen málo z nás žije v prostředí, které by nebylo vytvořeno člověkem. A mnoho dětí vlastně ani neví, odkud jídlo, které jedí, nebo vlákna oblečení, které nosí, skutečně pochází. Naší snahou je vzdělávat děti tak, abychom podporovali zodpovědné environmentální jednání. Přitom hrajeme my, vzdělavatelé a rodiče, důležitou roli, když dětem pomáháme pochopit, milovat a respektovat přírodu.

Pro děti mezi šestým a dvanáctým rokem věku je charakteristické to, že oplývají jak fyzickou, tak intelektuální energií. Zajímají se o mnoho věcí a mají velkou kapacitu představivosti. Hledají odpovědi na své otázky: Kdo jsem? Co jsem? Proč jsem tady? Kam směřuji? Maria Montessori věřila, že je v tomto věku zásadní představit dětem vesmír a tím jim pomoci najít odpovědi na své otázky. Toto se stalo základem pro její „kosmickou výchovu“ – cílem je, abychom děti naučili, že planeta Země je darem pro každého z nás.

Existuje mnoho věcí, které ve svém montessori prostředí můžete vykonat pro to, abyste podpořili a pobízeli vhodnou péči o naši

planetu. Zatímco některé věci můžete vykonávat na úrovni třídy, do jiných je potřeba zapojit širší montessori komunitu. Čím větším vzorem budete a s čím větším respektem a zodpovědností vůči ekologii budete jednat, tím více lidí se můžete dotknout. Ti pak mohou následovat váš vzor.

Tím, že se učí být ve spojení s přírodou, se montessori studenti učí respektovat, chránit, chápat a užívat si. Výchova o Zemi je něčím víc, než jen pouhým povídáním o záchraně planety. Je to o vycházkách ven a objevování krásy naší země. Je to o učení se o místě člověka na Zemi a roli, kterou hrajeme při ochraně a znesvěcování planety. Je to o učení se pracovat společně na ochraně Země a živých organismů, které ji obydli.

AKTIVITY NA ŠKOLNÍ ÚROVNI

Recyklace Kompostování Obědy bez odpadků Alternativní energie Dešťové barely Udržitelné zahrady Čištění rybníků/potůčků/řek/jezer Ochrana živočišných a rostlinných lokalit

VÝCHOVA O ZEMI NA MONTESSORI ŠKOLE V GREENSBORO

Příroda je naší třídou i učitelem. Tak by mohlo znít motto montessori školy v Greensboro. Premakulturní zahrady, které školu obklopují, poskytují dětem po celý školní rok prostor, kde si mohou hrát a učit se. Aktivitu, kterým se zde věnují, od základních zahradnických prací po samostatné vedení firmy Maria's Café, mohou být pro nás v oblasti environmentální výchovy obrovským zdrojem inspirace.

Autor:

Jenny Kimmel

Environmental Education Coordinator

Přeložila:

Petra Glabazňová

Foto:

*Archiv The Greensboro
Montessori School*

Žáci montessori školy v Greensboro lépe rozumí svému vzdělávání, protože je používají, procítují a dotýkají se jej během zážitků na našich rozsáhlých organických permakulturních zahradách a v přírodní laboratoři v Oak Ridge, v Severní Karolíně. Naši žáci si vytváří mimořádná pouta mezi sebou i přírodou a stávají se přitom soběstačnými obyvateli světa a správci Země. Premakulturní zahrady, které obklopují školu, jsou ochrannou oázou, kde si žáci hrají a učí

se během celého školního roku i v létě. Zahradám teď už je 18 let. Premakultura je způsob, kterým se koncipuje krajina tak, aby napodobovala krajinu přírodní v naději, že kultivace a zemědělství mohou vytvořit trvalou a harmonickou rovnováhu. Polovinu veškerého zahradního prostoru naší školy tvoří trvalý porost. V areálu je přes 30 ovocných stromů a stromů pro biologickou fixaci dusíku, dále jsou zde roztroušeny blahodárné bylinky, květiny a ovocné keře, které doplňují záhony, na kterých každoročně pěstujeme velké množství zeleniny. Na naší škole půdu neobděláváme. Na záhony pokládáme výživné krmivo

pro červy a žížaly (tlející listy, kompost, kartón, trávu) a necháme kypření půdy na nich. V areálu jsou tři hlavní zahrady, které odpovídají danému rozdělení. Takto byly vytvořeny z několika důvodů. Jedním z nich je blízkost. Mezi základní principy permakultury patří myšlenka „zón“. O zóny, které jsou nejvíce používány, se musí pečovat a rozvíjet je a následně tyto zóny vytváří krásnou oázu hned na vašem zápraží. Bill Mollison, který termín permakultura použil poprvé, vysvětluje, že člověk by měl mít možnost vyjít ven ze dveří a natrhat si bylinky na omeletu, aniž by si zamokřil papuče

od ranní rosy. Z toho vyplývá, že my chceme, aby naši žáci měli přímý přístup do světa zahrad za každých okolností a aby mohli pocítovat smysl sounáležitosti s nimi. Příroda je jejich třídou. Dalším důvodem je, aby odpovídaly vývojovým potřebám dítěte. V zahradách pro děti mateřské školy jsou malé chodníčky, nízké ovocné stromy a zakrslé stromky, díky kterým je ovoce dětem přístupné (velmi podobně jako židle a stoly, které odpovídají jejich výšce.) Jsou zde útulná zákoutí, kde si děti mohou číst knihy a obdivovat květiny, ale také se věnovat svému věku přiměřeným zahradním pracím, které je baví. Naším cílem je vzbudit smysly dítěte předškolního věku prostřednictvím přírody a vybudovat empatii s přírodním světem. Zahrada prvního stupně základní školy je mnohem větší. Je terasovitá, umístěná na svažujícím se kopci. Žáci mladšího školního věku rádi objevují a toto místo je

právě k tomuto stvořeno. Také má mnoho prostoru k pěstování plodin a práci na zahradě. Žáci mladšího školního věku jsou velmi aktivní při péči o zdraví a krásu zahrad. Umí převážet plná kolečka, hrabat a používat široké rycí vidle při přípravě záhonů na setbu. Nejenže jsou děti vývojově na tuto práci připravené, ale zároveň z ní mají velkou radost a mnoho se toho při ní naučí. Začínají si vytvářet zásadní spojení mezi potravou, jejich prostředím a jimi samotnými. Třetí zahrada slouží starším žákům prvního stupně (dětem 4. a 5. třídy) a dětem druhého stupně. Maria Montessori věděla, že mladí lidé chtějí být aktivní ve venkovním prostředí. Žáci společně vybudovali ekologický rybník, který funguje bez mechanické pumpy nebo filtru. Čistí se a provzdušňuje tak jako v přírodě za pomoci rostlin a ryb. Také postavili pergolu (venkovní zastřešený prostor) pro pěstování kiwi a altán pro pěstování vinné

révy. Tato zahrada zahrnuje lesní zahradu s léčivými bylinkami, insekticidními rostlinami, květinami a jedlými víceletými rostlinami pod ovocnými stromy. Lesní zahrada pomáhá starším žákům pochopit některé ze složitějších funkcí permakultury. Žáci druhého stupně se také starají o úl italských „hygienických“ medonosných včel a používají produkty ze zahrad při své páteční aktivitě, uplatňují v praxi zkušenosti s vedením farmářské firmy. Každý pátek pracují žáci druhého stupně společně na přípravě jídla pro více než 40 dětí v naší certifikované kuchyni. Firma, kterou žáci vedou sami, se jmenuje Maria's Café. Děti spravují farmu/zahradu, odkud pocházejí produkty pro nabízené pokrmy, připravují sezónní menu, vaří jídlo, propagují pořádané akce a spravují finance celé operace. Neustále plánujeme, jakou zeleninu chceme mít na stole, a to několik měsíců dopředu. Pěstování a sdílení našeho

Příroda a zahrady obohacují životy a pomáhají vybudovat „celé“ děti.

vlastního jídla (a recyklování našeho odpadu) uzavře sezónní cyklus, který začíná žízálami obdělvanou zimní půdou.

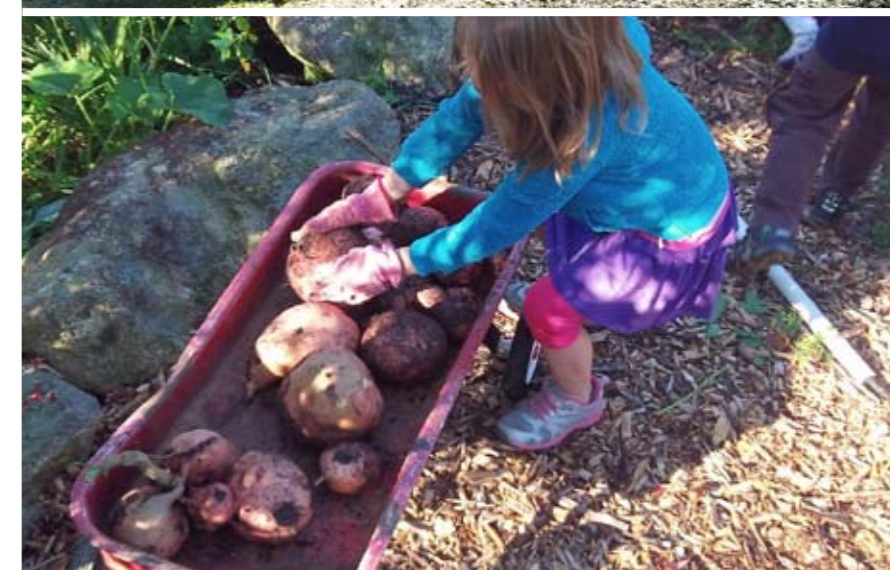
Mnoho z aktivit, kterých se mladí zahradníci účastní, jsou součástí většího cyklu, který se jmenuje „Od semínka na stůl“. Během tohoto cyklu putuje semínko z půdy na stůl a zase zpět do půdy. Děti sledují, jak se tento životní cyklus rozvíjí a aktivně se jej účastní. Osnovy jsou rovněž založeny na sezónních cyklech, prostředí zahrady a věku žáků. Podněcujeme spontánnost a často se zastavujeme, abychom sledovali a určovali hmyz, žasli nad životem v zahradě a diskutovali o svých pozorováních, hledali odpovědi na své otázky.

V zimní sezóně trávíme čas studiem původních druhů ptáků, opylení, adaptace zvířat, koloběhů vody, zdrojů a přípravou uskladněných potravin, které pocházejí z naší zahrady, jako jsou batáty a sušená kukuřice.

Naše montessori škola v Greensboro má také unikátní přírodní program, což je náš přístup k montessori konceptu Erdkinder. Každých šest týdnů se všichni žáci druhého stupně sbalí a míří do 30 kilometrů vzdálené přírodní rezervace, kde doslova žijí v přírodě. Během let, kdy toto provozujeme, vybudovali

žáci přístřešky, které sami navrhli, vytvořili kmeny, starali se o přírodu, sestavili pomůcky pro domácí řemesla a výuku ze třídy přivedli k životu. Vařili na otevřeném ohni, hledali potravu v lesích a vozili vodu pomocí vozíků na kolo. Přírodní program nabízí nekonečné množství příležitostí pro pochopení původu člověka a jeho základních potřeb. Ale jeho nejúžasnějším aspektem je to, jak děti ožijí, když si uvědomí, že mají jasně daný úkol v rámci své společnosti a že jejich účast a spolupráce je nezbytná pro to, aby vše probíhalo hladce.

Maria Montessori řekla: „*Jak často duše člověka – a především duše dítěte – strádá, protože jí není dopřán kontakt s přírodou?*“ Aby člověk mohl objevit svůj plný potenciál, musí chápat sebe sama jako součást kosmu. Bohatost svého vlastního potenciálu je těžké poznat, pokud nemůžete natáhnout ruku a dotknout se půdy, která nám to umožní. Příroda a zahrady obohacují životy a pomáhají vybudovat „celé“ děti, které pochopí, že starat se o Zemi, znamená starat se o sebe, své přátele, jejich sousedy a svět.

ZAPLEŤTE SE DO PAVUČINY A INSPIRUJTE SE MRKVIČKOU ČI BEDRNÍKEM

Zajímá se vaše školka nebo škola o environmentální výchovu? Hledáte nové podněty i prostor pro vzájemné sdílení informací? Využijte možností, které vám nabízí Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina.

Autorka:
Mgr. Blanka Toušková
ředitelka SSEV Pavučina
www.pavucina-sev.cz

Foto:
Archiv SSEV Pavučina

Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina (dále jen SSEV Pavučina) je celostátní síť organizací specializovaných na ekologickou/environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu. Vzniklo v roce 1996 a v současné době sdružuje 40 členů a 4 pozorovatelů (zájemců o členství). SSEV Pavučina je pro členská střediska servisní organizací zastupující společné zájmy, informující o vývoji a změnách v oblasti ekologické výchovy, zajišťující společnou propagaci a podporující rozvoj a kvalitu ekologické výchovy. Usiluje zvláště

o rozvoj vzdělávání a výchovy v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje v ČR. SSEV Pavučina realizuje řadu projektů a programů celostátního významu, jejichž prostřednictvím naplňuje poslání a stanovy. Na projektech a programech spolupracuje s členskými středisky a s partnery ze státní, podnikatelské i nevládní neziskové sféry.

M.R.K.E.V. PRO ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLY

Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy je dlouhodobým programem, který je realizován od roku 2001. Jeho záměrem je

vytvářet funkční systémy školního a mimoškolního environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO), rozvíjet a podporovat regionální síť pedagogických pracovníků, škol a dalších organizací zabývajících se EVVO, podporovat proces vytváření a realizace školních programů EVVO a v posledních letech i podporovat pedagogické pracovníky při začleňování environmentální výchovy jako průřezového tématu do školních vzdělávacích programů. V současné době je v síti zapojeno cca 600 základních a středních škol ze všech 14 krajů České republiky. Služby poskytované zařízením za-

pojeným v síti v roce 2015 zahrnují především pravidelné rozesílky metodických a informačních materiálů včetně časopisu Bedrník.

Bedrník, časopis pro ekogramotnost, pomáhá učitelům na základních a středních školách s ekologickou výchovou a vzděláváním pro udržitelný rozvoj. Každé číslo časopisu je zaměřeno na jiné konkrétní téma, s nímž koresponduje analyticko-informační článek. Ke konkrétnímu tématu čísla Bedrník pravidelně přináší příklady dobré praxe ze škol a dalších institucí, včetně nevládních organizací, veřejné správy, ale i soukromého sektoru. Třetí podstatnou součástí časopisu jsou metodické návody, rovněž u učitelů velmi oblíbené, především z vysoce kvalifikovaných zdrojů středisek ekologické výchovy. Každé vydání doplňuje nabídka publikací, akcí, projektů, internetových stránek, filmů apod. využitelných pro vzdělávací účely.

Témata pro rok 2015:

- Učitel jako průvodce
- Cesty
- Adaptace na změny klimatu
- Moderní technologie

MRKVIČKA PRO MATEŘSKÉ ŠKOLY

Vzdělávací a informační podpora mateřským školám je druhým dlouhodobým programem SSEV Pavučina, je realizován od roku 2007. Jedná se o síť mateřských škol se

zvýšeným zájmem o environmentální výchovu na krajských, resp. celorepublikové úrovni. V rámci programu dochází průběžně k mapování potřeb škol v oblasti EV, na jejichž základě jsou školám zasílány informační a metodické materiály. Součástí programu je pořádání regionálních setkání pedagogických pracovníků, která umožňují kromě získání nových podnětů pro práci i možnost vzájemné výměny zkušeností a doporučení, jak správně EV v mateřských školách realizovat. V současné době je v síti Mrkvička zapojeno cca 750 převážně mateřských škol ze všech 14 krajů ČR, ale je otevřena i základním školám, školským zařízením se zájmem o environmentální (ekologickou) výchovu, DDM, SVČ, NNO i ostatním subjektům.

Služby poskytované zařízením zapojeným v síti v roce 2015 zahrnují především pravidelné rozesílky metodických a informačních mate-

riálů včetně Informačního bulletinu Mrkvička. Ten pomáhá učitelům mateřských škol s ekologickou výchovou a vzděláváním pro udržitelný rozvoj. Každé číslo bulletinu je zaměřeno na jiné konkrétní téma.

Témata pro rok 2015:

- Máme za humny
- Dobrá praxe škol
- Mladí badatelé
- Ekoškolka

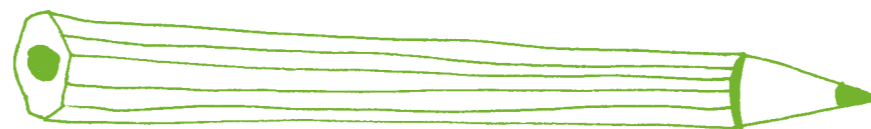
Zařízením zapojeným do programů M.R.K.E.V. či Mrkvička jsou materiály distribuovány prostřednictvím krajských koordinátorů sítě, kterými jsou některá členská střediska SSEV Pavučina. Pedagogickým pracovníkům ze škol se také snažíme zprostředkovávat vzájemnou výměnu zkušeností a podporovat jejich spolupráci, a to prostřednictvím regionálních setkání. SSEV Pavučina se již několik let také podílí na provozu webových stránek <http://ekopobyt.cz> a <http://ekokatalog.cz>. Na stránkách ekopobyt.cz mohou zájemci získat informace o aktuální nabídce pobytových výukových programů členských SEV. Webové stránky provozuje SSEV Pavučina v úzké spolupráci s Chaloupkami. Na stránkách ekokatalog.cz informují střediska ekologické výchovy o nabídkách publikací, metodických materiálů, pomůcek a obdobných produktů. Tento portál provozuje SSEV Pavučina v úzké spolupráci s Rezekvítkem. ●

FOTOGRAFIE

1. Poznáváme stromy a jejich části – z výukového programu pro mateřské školy. Vila Doris
Foto: Mirko Kantorek
2. Letní příměstský tábor – stavba domečků pro skřítky. Rezekvítek
Foto: Archiv

3. Poznávání vodních bezobratlých na soutěži Zelný list. Rezekvítek
Foto: Archiv
4. Děti z přírodovědného kroužku zkouší, kolik jich obejme strom. Kroužek proběhl před Dnem stromů. Muzeum Říčany
Foto: Kateřina Čiháková

POZORUJEME ŽIVOT V PŘÍRODĚ

Autorka:
Lucie Tamášová

Foto:
Archiv www.montessorihracky.cz

Přichází krásné období zkoumání světa venku: pučících stromů, klíčící řehy a probouzejícího se hmyzu a zvířat.

Máme pro vás tipy na pár užitečných pomůček a hraček, které by se vám pro toto období mohly hodit.

Sedmidílná zahradní sada – dva kouzelně malované květináče jen čekají na to, až do nich budou vsazeny květiny! Za použití malého zahradního nářadí je to snadná záležitost: kovová lopatka, hrabičky a rýč s dřevěným držadlem se perfektně hodí pro tuto radostnou práci! Ještě trochu zalít vodou z hezké konvičky, chvílku strpení a už mohou malí zahradníci pozorovat úspěšný výsledek své práce. Zatímco vám v květináči rostou první zelené známky života, můžete celý proces studovat velmi názorně na životním cyklu fazole od firmy Safari Ltd. Sada čtyř realistických, ručně malovaných a detailně propracovaných modelů představuje čtyři hlavní stádia životního cyklu rostliny fazole: semeno, klíčení, sazenici a dospělou rostlinu.

K pozorování rostlin a hmyzu venku vám může posloužit lupa či mikroskop. Mikroskopy existují i celkem jednoduché, do ruky, které lze s sebou vzít do batůžku na výlet. Pro pozorování ptáků a vzdálenějších zvířat s sebou můžeme přibalit dalekohled.

Dóza na brouky s přidělanou lupou je perfektním bezpečným útočištěm pro malé svěřence vašich pozorovatel – dóza ochrání hmyz, aby mu během sledování neupadly jednotlivé nožičky nebo křídýlka.

Dalším zajímavým doporučením od nás je motýlí zahrádka... Není nic zajímavějšího, než zblízka sledovat vývoj motýla od malé housenky přes kuklu až po nádherného dospělého. Děti budou jistě velmi překvapené, až uvidí, jak se housenky začínají připravovat na kuklení všením se na strop vašeho průhledného kelímku. Motýlí zahrádka nabízí zcela nový pohled na „školu hrou“. Po vylíhnutí motýlů u vás ve třídě či doma je pak děti několik dnů krmí a pozorují a nakonec je vypustí do přírody. Jednotlivá stádia proměny je opět možné sledovat

na modelech životního cyklu od firmy Safari Ltd.

Po důkladném zkoumání během dne je příjemné nějakou klidnou chvíli věnovat podobnému tématu, ale v uměleckém směru... Na to tady máme odlitky ze sádry s různými tématy. Jedním z nich je téma zahrady – v sadě jsou formičky, sádra a barvy na výrobu motýlů, ptáčků, květin a brouků.

Jaké vychytávky se dají díky přírodě a jejím zákonům vymyslet, můžete vyzkoušet s trochu staršími dětmi např. při výrobě miniaturních funkčních modelů solární trouby a solárního ohříváče vody. Čas můžete zkusit měřit na citronových hodinách.

V sadě na výrobu vlastní multifunkční meteorologické stanice můžete sledovat a zaznamenávat počasí. Ve stavebnici jsou větrné lopatky a anemometr, teploměr a srážkoměr. Je také možné provést pokus se skleníkovým efektem a vytvořit si terárium v láhvi.

Přejeme vám, ať vám první jarní dny přinesou mnoho inspirace a radosti!

ESCHOVKA

Tyto stránky pro vás připravila
www.eschovka.cz

BINGO - Pojmy související s polem
Hra bingo. Rozvoj slovní zásoby, postřeh, párování.

Hodnocení ★★★★★ 27x ↓

Zdarma 0 Kč

Plodiny na poli
Párování plodiny k obrázku pole.

Hodnocení ★★★★★ 37x ↓

Zdarma 0 Kč

Stromy - keře - byliny
Třídění obrázků do třech kategorií.

Hodnocení ★★★★★ 13x ↓

Zdarma 0 Kč

Smetánka lékařská
Části těla rostlin. Přiřazování textu k obrázku, tříšložkové kartičky a skládačka.

Hodnocení ★★★★★ 25x ↓

Zdarma 0 Kč

Části těla hlemýždě
3 složkové karty

Hodnocení ★★★★★ 3x ↓

0 kreditů 0 Kč

Biotopy ČR
Osmisměrky. Po vyškrtání obyvatel biotopy zbyde jako tajenka jeho název. Dvě obtížnosti.

Hodnocení ★★★★★ 13x ↓

Zakoupeno Stáhnout

BIOTOPY ČR

Osmisměrky.
Po vyškrtání obyvatel biotopů zbyde
jako tajenka jeho název. Dvě obtížnosti.

HLEMYŽD JABLOŇ SLIMÁK

SÝKORA

JIRIČKA

L	A	K	Č	I	Ř	I	J
I	C	S	D	S	K	A	A
K	D	E	T	Á	A	K	B
Á	A	R	B	R	S	V	L
M	Í	S	O	A	A	A	O
I	D	K	O	Z	R	K	Ň
L	Ý	L	A	V	D	V	A
S	Ď	Ž	Ý	M	E	L	H

VOSA DROZD

KAVKA STRAKA VRABEC

E	C	E	V	E	Z	E	J
A	C	J	M	E	L	I	E
K	L	I	Š	K	A	L	L
N	D	L	V	S	S	S	E
A	A	M	Ý	O	M	O	N
S	T	Í	R	J	R	R	K
A	E	Z	E	K	K	O	U
S	L	A	Ň	A	S	CH	B

Autorka:
Jana Hrázská

www.eschovka.cz

SARANČE HVOZDÍK ČMELÁK ZVONEK

SMETÁNKA

S	O	K	C	L	K	Ř	A
K	A	H	Í	O	Á	E	K
Í	K	R	J	K	L	B	N
D	L	A	A	E	E	Ř	Á
Z	O	B	Z	N	M	Í	T
O	I	O	U	O	Č	Č	E
V	V	Š	K	V	A	E	M
H	D	R	O	Z	D	K	S

DROZD REBŘÍČEK KOS

VIOLKA HRABOŠ

H	P	O	S	Y	S	E	L
O	A	V	Á	R	K	E	E
V	K	C	A	L	T	K	C
N	N	E	Ů	E	S	O	O
I	A	V	J	T	V	Z	R
V	K	O	B	Y	L	A	T
Á	E	O	S	E	L	I	I
L	Č	Á	CH	P	N	A	J

RECYKLUJEME S DĚTMI VYROBTE SI HOUSENKU

CO S OBNOŠENÝMI PONOŽKAMI
NEBO PODKOLENKAMI?

CO BUDEME POTŘEBOVAT:

- **PODKOLENKU/PONOŽKU** (Nesmí mít prodřenou patu!)
- **VÝPLŇOVÝ MATERIÁL** (vatu, zbytky látek, vatelín nebo ovčí rouno)
- **PROVÁZEK** (stuhu, tkaničky nebo gumičky)
- **NŮŽKY**
- **LEPIDLO** (tavnou pistolí nebo jehlu a nit)
- **OZDOBY DLE VÝBĚRU** (fixy, korálky, knoflíky, pohyblivé plastové oči, bavlnku na vyšívání...)

NÁVOD NA VÝROBU HOUSENKY

1 Nejprve vycpeme podkolenku/ponožku výplňovým materiálem. Na konci ji **1** zavážeme na uzel. Materiálem nešetříme, housenku je potřeba vycpat opravdu dobře a rovnoměrně.

2 Pomocí provázku vytváříme jednotlivé články těla housenky. Odměříme provázek tak, aby jeho délka stačila na převázání tělíčka a několikrát po celé délce tělo převážeme. Snažíme se, aby jednotlivé články byly od sebe přibližně ve stejné vzdálenosti.

3

Podle vlastní fantazie a možností dotvoríme obličej, eventuálně celé tělo housenky:

- **oči:** nakreslíme fixou, nalepíme pohyblivé plastové oči, přišijeme korálky nebo knoflíky...
- **pusinku:** nakreslíme fixou, přišijeme drobné malé korálky, vyšijeme bavlnkou...
- **tělo:** můžeme přilepit flitry, korálky, zbytky látky nastříhané nebo natrhané na proužky...
- **tykadla:** chlupatý drátek obtočíme za hlavičkou, na jeho konce můžeme ještě navléknout korálky

A housenka je na světě!

TIP

Obdobným způsobem si můžeme vyrobit i další zvířátka, např. chobotnici – vycpeme pouze část ponožky/podkolenky, která bude tvořit tělo, pevně svážeme provázkem, nastříháme chapadla, nakreslíme, vyšijeme nebo polepíme obličej, apod.

Foto: archiv Andělek Montessori mateřská škola a základní škola

FOTOSYNTÉZA

Převzato z Vincerola – International Montessori Day Nursery & Preschool
Přeložila: Petra Glabazňová

CO BUDEME POTŘEBOVAT:

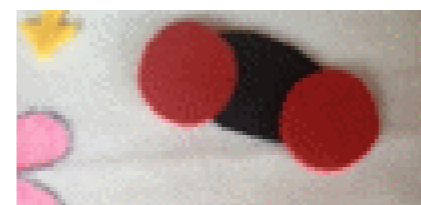
- **PLSŤ** (je možné použít recyklovanou plstěnou látku)
- **BAREVNÉ FIXY**
- **NŮŽKY**

SLOVNÍ ZÁSoba:

Bílé kroužky – atomy vodíku (H)
Červené kroužky – atomy kyslíku (O)
Černé ovály – atomy oxidu uhličitého (C)

Bílé a červený kroužek dohromady = molekula vody (H₂O): (H₂ protože obsahuje 2 atomy vodíku) a (O) protože obsahuje 1 atom kyslíku = (H₂O).

Červené a černý kroužek dohromady = molekula oxidu uhličitého (CO₂)
Je důležité, abychom zmínili jména atomů a molekul.

JAK ZAČÍT?

Začněte si povídat s dětmi (ve skupině).
– Mluvte o rostlině nakreslené na látce. Pokládejte jim otázky jako: *Máte nějaké květiny doma nebo ve školce?*

Vidíte kolem sebe rostliny nebo stromy? Jak myslíte, že nám rostliny pomáhají?

– Z tohoto se rozvine dlouhá konverzace, na jejímž konci byste se měli nadechnout a představit slovo KYSLÍK.

– Vysvětlete dětem, co rostliny nebo stromy potřebují k tomu, aby mohly růst.

– Poté prezentujte aktivitu Fotosyntéza.

PÁR SLOV K FOTOSYNTÉZE

Rostliny potřebují sluneční světlo. Tento sluneční svit je zachycen chlorofylem v listech. Tímto začíná proces fotosyntézy.

Seznamte děti s molekulami vody (H₂O). Některé molekuly pochází z půdy a některé z deště.

Seznamte děti s molekulami oxidu uhličitého (CO₂). Tyto se nachází ve vzduchu a je jich tam příliš mnoho.

SAMOTNÝ PROCES

Vysvětlete proces fotosyntézy pomocí konverzace.

Vysvětlete, že rostliny absorbují sluneční svit, poté rostliny absorbují vodu (H₂O) skrze své kořeny,

a následně absorbují oxid uhličitý (CO₂) ze vzduchu a transformují jej v KYSLÍK (O₂).
Tuto aktivitu můžete prezentovat jako příběh, konverzaci, nebo jako hru.
Nezapomeňte vysvětlit, že rostliny produkují kyslík, a ten potřebujeme my lidé k tomu, abychom přežili, abychom mohli dýchat.

ARTETERAPIE V PRAXI I.

Otisk rukou či nohou není jen zábavou pro děti či hmatovým prožitkem. Dá se využít jak při výtvarných aktivitách, tak pomůže učiteli odhalit mnoho osobního o dítěti, které se do aktivity zapojí.

Autor:
Martina Kulašová

Foto:
Archiv autorky

V minulém článku jste se mohli inspirovat, jak zahrnout prvky arteterapie do projektového vyučování v mateřské škole. O arteterapeutický rozměr však můžete obohatit i výtvarné činnosti, jež s dětmi běžně v MŠ realizujete. Nemusíte nutně vytvářet projekt na několik měsíců. Zkusme si to demonstrovat na známé výtvarné aktivitě, kdy dítě otiskuje své ruce na papír a dále obrázek volně dotváří. Jsem si jistá, že pro většinu dětí je to velká zábava a i paní učitelky spatřují v činnosti vyšší pedagogický smysl, ne jenom upatlané vodovodní kohoutky. A co si takhle k práci přizvat kamaráda, který mi ruce pomůže natřít? A když to zvládne-

me s rukama, co kdybychom zkusili otisknout i nohy? No to je hezké, ale ty budou pěkně špinavé... Tak si je navzájem umyjeme! A už jste úplně jinde. K cílům, jako je rozvojemné motoriky a kreativity, si hned můžete připsat prohlubování empatie, vzájemné komunikace a spolupráce, uvědomění si svého těla a vytváření pozitivního vztahu k němu. Pokud si Pepík řekne: „*To je tak příjemné, když mi Anička umyla nohy, vůbec jí nevadilo, že byly špinavé od barvy... I já jí nohy umyju a budu se moc snažit, aby se jí to taky tak líbilo... Pak bych jí mohl ještě nakreslit obrázek... Je mi hezky, když můžu někomu udělat radost... Vím, že mít radost je lepší, než být smutný... Když bude někdo smutný a já ho rozveselím, můžu se radovat s ním...*“ Samozřejmě je to zjednodušený popis zaměřený

na konkrétní věc, ale podobně by měl zafungovat terapeutický proces. U dětí může nastat změna již po jednom vhodně zvoleném cvičení. Jakmile se s nimi arteterapeuticky pracuje pravidelně, změna je trvalejší a promítne se do jejich chování a jednání.

TISKNEME...

Já se s vámi tentokrát chci podělit o již zmíněnou aktivitu otiskování dlaní a chodidel, kterou jsem s dětmi realizovala v rámci tématu „*Znám své tělo*“.

CO BUDETE POTŘEBOVAT

Tempery, štětce, balicí papír, igelitový ubrus, hadříky, lavor s teplou vodou, žínku, ručníky, pastelky.

JAK POSTUPOVAT

Děti si samy vytvoří dvojice. Vysvětlíme jim, co budou dělat. Jedno dítě si vybere barvu a jeho kamarád mu jí natře dlaň. Tu pak dítě dotiskne na velký arch balicího papíru. Stejně postupuje s druhou rukou. Poté si obě ruce důkladně umyje a role se vystřídají. Stejně tak se postupuje i v případě nohou. Jeden si sundá ponožky, druhý mu natře chodidlo vybranou barvou a otiskne je na papír. Když má otisknutá obě chodidla, kamarád mu z nich barvu setře hadříkem a pak mu nohy důkladně umyje v lavoru a osuší. Opět se vystřídají. Suchý obrázek děti společně dokreslí pastelkami dle své fantazie.

Pozn: Pokud děti chtějí, mohou si vzájemně umýt v lavoru i ruce. Počítejte s tím, že se činnost prodlouží a budete muset častěji vyměňovat vodu.

SAMOTNÁ
REALIZACE

Na zem jsem rozložila igelitový ubrus a pomohla jsem dětem určit si pořadí. Ideální je pracovat vždy pouze s jednou dvojicí, přičemž se děti střídají. V ten den bylo ve třídě čtrnáct dětí a této aktivity se jich dobrovolně zúčastnilo jedenáct (pět dvojic a jedno děvče, které chtělo pracovat samo). Počítejte, že na jednu dvojici budete potřebovat minimálně 15 minut, nám celá činnost i s úklidem zabrala dvě a půl hodiny.

Na následujících řádcích bych mohla podrobně popsat, jak celá činnost probíhala (každá dvojice si přinášela svůj kouzelný osobitý příběh), ovšem to není úplně můj cíl. Ráda bych upozornila na určité momenty, kterých je, podle mého názoru, dobré si všimnout. Zkuste sledovat už samotné rozdělování do dvojic. Mají děti při výběru kamaráda hned jasno? Nebo čekají, kdo na ně vyjde? Vybírají si kamaráda, se kterým si běžně hrají, nebo vás jejich výběr překvapil? Kdo osloví kamaráda jako první? Je některé dítě preferováno více dětmi, a pokud ano, podle čeho se rozhodne? Jak reagují ostatní na jeho odmítnutí? Tvoří dvojice spontánně děti stejného věku a pohlaví? Objevují se i smíšené dvojice...?

Již v této fázi získáte užitečné informace o vzájemných vztazích ve třídě a schopnosti jednotlivých dětí komunikovat. Většinou velmi brzy rozlišíte dominantní děti a ty, které se spíš podřizují. Nám nakonec vznikly tři dvojice děvčat, jedna chlapecká a jedna smíšená. Jedna holčička trvala na tom, že bude pracovat samostatně, i přesto, že jí jiná nabídla svoji účast. Vzájemné natírání a otiskování rukou zvládnou děti většinou bez problémů a samostatně. Jsou zvyklé držet se s ostatními v kruhu, při společných procházkách či gratulacích k na-

rozeninám. Ochotně tedy nastaví kamarádovi obě ruce k pomalování a po otisknutí si je ještě promnou a podivují se nad vzniklou barvou. Samozřejmě se může objevit dítě, které bude mít obavy si ruce ušpinit. Já bych se snažila zjistit důvod, protože předškolní děti jsou většinou velmi nadšené, když se mohou takhle „bezrestně“ umazat. Otiskování nohou už bylo komplikovanější. Mohli bychom si říct – ruka nebo noha, vždyť je to jedno. Omyl! Nohy máme po většinu roku schované v ponožkách a botách,

pro někoho mohou chodidla představovat velice intimní část těla, kterou nemají zapotřebí ukazovat, natož si na ni nechat sahat. Jen si představte, jak byste v této situaci reagovali vy. A děti to mohou mít podobně – už samotné sundání ponožek pro ně může představovat problém. Opět je velice důležité zjistit příčinu. V mojí skupině odmítli tuto činnost dva chlapci (3 a 4 roky, byli spolu ve dvojici). U obou bylo zřejmé, že při otiskování rukou vyčerpali veškerou pozornost, kterou byli schopni

věnovat této aktivitě. Pak se se zájmem pustili do společné stavby garáže z lega. Dále projevila obavy jedna čtyřletá holčička a jedna předškoláčka. U předškolního děvčete byl zásadní proces pozorování ostatních dětí při práci. Celá situace pro ni byla neznámá, a proto ji už preventivně odmítala. Když ale viděla, jak si děti práci užívají, rozhodla se, že to vyzkouší. Je pravda, že při nanášení barvy štětcem se trochu cukala, tvrdila, že ji to lechtá a své napětí uvolňovala nepřirozeným smíchem. Každopádně ale překonala sama sebe a to je pro ni velice cenná zkušenost do dalšího života. Naopak umývání nohou si maximálně užila. To ji nelechtalo. Zajímavé, že?

Pokud máte ve skupině více dětí, jež aktivitu dělat nechtějí z důvodu strachu, zkuste zařadit více činností, které budou děti provádět naboso – např. masážní chodníčky, sbírání pet vršků nohama či „automasáž“ chodidla. Já osobně ji zařazuji velmi ráda. Můžete tak totiž zjistit, jakým způsobem se děti ke svým nohám chovají. A vězte, že někdo jim neprokazuje úctu, jakou si zaslouží. A to už bychom se mohli bavit o vnímání a přijímání vlastního těla, což by vystačilo na samostatný článek. Možná děti doma slyšívají – „nesahej si na ty nohy, jsou špinavé“ nebo „nelížej tady bosky, budeš nemocný“. A strach už je na světě!

ŽÚŽO LABŮŽO...

Když jsem pozorovala děti, jak si vzájemně myly nohy v lavoru s teplou vodou a naprosto labužnický si to užívaly, okamžitě mi v hlavě naskočilo tohle slovní spojení. Používá ho skupina školních dětí, kterou vede moje spolužačka. Jedná se o hodiny tance na ZUŠ a „žúžo labůžo“ je název pro masáž zad prováděnou v kruhu – takže všichni masírují a zároveň jsou masírováni. Mytí nohou, na rozdíl od masáže, probíhalo ve dvojici a děti se vy-

„To, jak se chováme ke svým nohám, to, že jim neprokazujeme úctu, jakou by si zasloužily, nám říká, jak dítě vnímá a přijímá své vlastní tělo.“

střídal. Každý měl možnost nechat se hýčkat a stejnou pozornost pak věnovat svému kamarádovi. Sama jsem byla zvědavá, jak se toho úkolu děti zhostí. Zpočátku mě nenapadlo, že právě tenhle okamžik bude nejdůležitější z celé činnosti. Troufám si tvrdit, že nikdo ze zúčastněných dětí se do takovéto situace ještě nedostal. O to překvapivější pro mě bylo, s jakou přirozeností, radostí a něhou k sobě děti přistupovaly. Jak byly otevřené, jak dokázaly s potěšením dávat i přijímat. Doba strávená u lavoru byla u každé dvojice z celkového času nejdelší. A nebylo to pouze z důvodu, že se děti rády cachtají ve vodě, ale i proto, že byly ochotné si nohy umývat stále dokola, i když už byly dávno čisté! Však si to doma vyzkoušejte a uvidíte! Prostě labůžo.

A JEŠTĚ MASÁŽ...

V návaznosti na předchozí aktivitu mě napadlo cvičení, které také pracuje se vzájemným dotykem a můžeme v něm objevit prvky

dramaterapie. Je vhodné zařadit ho po pohybové aktivitě jako relaxaci. Děti vytvoří dvojice. Jeden představuje bubínek (schoulený v klubičku na zemi), druhý bubeníka. Někomu možná v hlavě naskočí obrázek bubeníka rockové kapely... Což s relaxací nemá nic společného. Proto je dobré bubeníkovi vysvětlit, že bubínek, který má před sebou, je velice křehký a vyžaduje speciální zacházení. Bubeník na bubínek hraje tak, že mu záda jemně poplácává, hladí, masíruje... Zkrátka dělá cokoli, co je pro bubínek příjemné. Pak se děti vystřídají. Pokud děláte cvičení poprvé, můžete na sebe vzít roli vedoucího bubeníka. Ukážete dětem, jakými způsoby se na takovýto speciální buben může hrát. Děti hrají s vámi zároveň, napodobují vaše pohyby. Může se stát, že bubínek není spokojený s tím, jak se na něj hraje. V tom případě je nutné, aby to dal svému bubeníkovi najevo buď dohodnutým signálem nebo jednoduše slovně. Děti jsou tímto vedeny ke vnímání svých potřeb i potřeb kamaráda, učí se vyjádřit svůj názor i být ohleduplní k druhému. Jestliže máte v kolektivu dítě s agresivními sklony, při této aktivitě se to nejspíš projeví. Vezměte jeho ruce a provádějte žádoucí pohyby s ním. Uvidíte, jaká bude reakce, a podle toho zvolte další postup. Já osobně jsem se s agresí při tomto cvičení nesetkala. Pokud byly děti ve své hře razantnější, vyplývalo to spíš z nedostatku zkušeností, co si mohou k druhému dovolit. Jakmile jim dal jejich kamarád najevo, že se mu to nelíbí, byly schopné zareagovat. Pokud se rozhodnete některou z aktivit vyzkoušet v praxi a budete ochotni podělit se se mnou o své zkušenosti, postřehy a připomínky, napište mi je. Vaše zkušenosti mohou být jiné, než ty moje. Za každou zpětnou vazbu budu velmi vděčná. Pište na: martina.kulasova@centrum.cz

JAK S DĚTMI MLUVIT O SMRTI?

Zemřel vám někdo v rodině, nebo vám o svátku dušiček děti začaly klást otázky o smrti? Máte obavy, jak na tyto zvědavé dotazy odpovědět a jak vůbec dítěti smrt přiblížit? Není se čeho bát, je to součástí našeho života, a když to dětem vysvětlíme bez předání pocitu strachu, smrt bude jen závěr života, který u každého z nás jednou nastane.

Autor:

Donna Bryant Goertz/Montessori Blog

Donna Bryant Goertz, zakladatelka školy Austin Montessori School v Austinu v Texasu, pracuje jako poradkyně pro školy po celém světě. Její kniha *Children Who Are Not Yet Peaceful: Preventing*

Exclusion in the Early Elementary Classroom čerpá z jejích třicetiletých zkušeností s vedením komunity třiceti pěti dětí ve věku od šesti do devíti let. © MariaMontessori.com

Přeložila: *Dita Žváčková*

Foto:

1. *Adam Jones (Wikimedia)*
2. *Hagerty Ryan, U.S. Fish and Wildlife Service (Wikimedia)*

Proč se někdy tak silně bráníme otevřít toto téma s našimi dětmi? Protože v nás může vyvolávat nepříjemné pocity. Myslíme si, že nebudeme vědět, co říct, přestože ve skutečnosti stačí, abychom si to dopředu trochu promysleli, a pak budeme schopni říct přesně to, co je správné. Můžeme si myslet, že když budeme s našimi dětmi o smrti mluvit, vyděsíme je tím, vyvoláme u nich fobie nebo noční můry, i když ve skutečnosti to jsou právě ony tajnosti a vyhýbání se tomuto tématu, co pro ně může být děsivé. Můžeme si myslet, že tím zničíme jejich nevinost, i když ve skuteč-

nosti je jejich nevinost chráněna uctivým pozorováním pravdivosti života a smrti. Můžeme si myslet, že když budeme s našimi dětmi o smrti mluvit, můžeme zapříčinit to, že se budou cítit nejistě, plaché nebo fixované, i když ve skutečnosti jim naše pravdivost dodá pocit důvěry.

Z důvodů svých vlastních obav před našimi dětmi schováváme mrtvého ptáčka, myš nebo hada a vyhodíme je do popelnice dříve, než je spatří, i když ve skutečnosti nám toto může posloužit jako naprosto nejlepší navození tématu smrti, jakého se dětem může dostat.

Je přirozené a pochopitelné, že se cítíme tak, jak se cítíme. V dnešní době a na místě, kde jsou naše životy před smrtí relativně chráněny,

získáváme pocit, že toto téma můžeme naší vůlí téměř nechat zmizet, nechat zmizet ze životů našich dětí, téměř zcela se mu vyhnout. Průměrná délka našeho života je dlouhá, dětská úmrtnost nízká. Ale vyhýbání se tomuto tématu je chybou. Naše děti potřebují brzké, přirozené a vyvážené zážitky týkající se smrti, které jsou přiměřené věku a které je zdravě připraví na budoucnost. Skutečně se můžeme tématu smrti vyhýbat a s našimi dětmi o něm nemluvit – ale jen do té doby, než nás zasáhne zničehonic, náhle, neočekávaně a tvrdě. Nejhorší možný okamžik, kdy si s našimi dětmi sedneme a budeme povídat na téma smrti, je ten, když se ocitneme uprostřed šoku, nesnesitelné

bolesti, mysl zatemňujícího zmatku, který nám může vstoupit do cesty. Když budeme zaskočeni, nebudeme schopni o tomto tématu mluvit vhodně.

Proto se teď setkáváme. Abychom si o smrti promluvili právě teď – abychom si mohli prozkoumat naše

Naše děti potřebují brzké, přirozené a vyvážené zážitky týkající se smrti, které jsou přiměřené věku a které je zdravě připraví na budoucnost.

myšlenky a pocity, připravit si vhodná slova, dopředu zvážit naše kroky bez spěchu, v okamžiku, kdy jsme vyrovnaní a klidní, v okamžiku, který travíme společně. Chceme položit základy tématu smrti, postavit je pevně a stabilně a poté se k nim mnohokrát vracet předtím, než tomu budeme čelit v momentě pravdy, kdy smrt zasáhne naše rodiny, naši komunitu. Děti mají o smrti spoustu otázek – neočekávaných otázek, choulostivých otázek, necitlivých otázek, praktických otázek, filozofických otázek – otázek, které my nedokážeme vhodně zodpovědět, jsme-li ve stavu šoku a čerstvého zármutku.

Naším cílem je věnovat trošku času kamarádství. Tolik, abychom dokázali našim dětem pomoci skamarádřit se se smrtí. Naším cílem je přistoupit k celému tématu života a smrti, rozjímat o této záhadě, otevřít náruč nevyhnutelnosti tak, abychom byli připraveni podpořit naše děti. Chceme, aby přátelsky přijaly smrt ptáčka, myši, hada, nebo třeba veverky předtím, než budou čelit pohledu na mrtvou kočku nebo psa na ulici před domem. Naším cílem je připravit své reakce dopředu, abychom na smrt mohli připravit i naše děti dlouho předtím, než se dotkne jejich milovaného domácího mazlíčka. Naším cílem je připravit se na blízkou smrt starších a nemocných příbuzných, abychom mohli truchlit způsobem, který bude vyvážený

a zdravý. Máme v plánu prozkoumat věku přiměřené způsoby, jak našim dětem poskytnout zážitky se smrtí a truchlením. A konečně máme v plánu dosáhnout rovnováhy, kterou potřebujeme pro možnost, že budeme čelit my a naše děti smrti jejich kamarádů nebo rodiče kamaráda. Budeme doufat v to, že se neocitneme v situaci, kdy v sobě navzájem i s našimi dětmi budeme hledat oporu kvůli smrti těch, kdo jim jsou ještě blíž. Budeme doufat v to, že se neocitneme v situaci, kdy v sobě navzájem i s našimi dětmi budeme hledat oporu kvůli něčemu ještě horšímu, ale člověk nikdy neví. Proto je nejlepší rozvíjet zdravý a vyvážený vztah se smrtí jako přirozenou součást života. ●

KNIŽNÍ TIPY

Moje přírodní zahrada / příručka zahradního vědění

*Publikace byla přeložena z rakouského originálu vydaného v rámci projektu *Natur im Garten* a vznikla v rámci česko-rakouského projektu „Přírodní zahrady bez hranic“.*

Jedná se o první komplexní „učebnici“ zakládání a údržby zahrady ve spolupráci s přírodou a v souladu s trvale udržitelným způsobem života na planetě. Publikace má ve svém 2. vydání 232 celobarevných stran formátu A4 se spoustou fotografií a nákresů. Jsou v ní obsaženy jak základní principy a postupy pro úplné začátečníky, tak i méně známá fakta pro odbornou veřejnost. Najdete zde praktické tipy, jak zachovat a zlepšit kvalitu půdy, jak pěstovat bylinky, zeleninu i ovoce, jaké květiny a trvalky, keře a živé ploty použít, jaké rostliny si vysadit a vysít na přírodní zahradní louce, na balkóně či terase a na střešní zahradě, jak ve své zahradě poskytnout prostor pomocníkům z živočišné říše a jak ji uzpůsobit dětem.

(Občanské sdružení Přírodní zahrada, 2013)

www.prirodnizahrada.com

Školní zahrada jako přírodní učebna
Dana Křivánková

Čtyři brožury v šanonu formátu A5:
1. Jak založit školní přírodní zahradu
2. Voda ve školní přírodní zahradě
3. Sucho ve školní přírodní zahradě
4. Výukové prvky ve školní přírodní zahradě

Školní přírodní učebna je prostor v blízkém okolí školy, kde lze nejrůznější předměty vyučovat pod širým nebem v interakci s okolní přírodou. Není to divočina, na kterou by lidská ruka nesáhla, ale všechny zásahy a činnosti v ní probíhají s ohledem na veškeré její obyvatelé a v souladu s přírodou. Složka obsahuje metodiky, v nichž naleznete praktické návody a postupy, jak takovou přírodní učebnu založit a jaké struktury a prvky v ní vybudovat, aby byly současně vhodné pro přírodu i pro výuku žáků. V přímém kontaktu s přírodou děti lépe poznají její rozmanitost a vzájemné vazby. Pouze na základě vlastních zkušeností zjistí, že mají na dosah ruky největší laboratoř světa, které je třeba si vážít a neustále se z ní učit.

(Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, 2014)

www.lipka.cz

Učíme se v zahradě
Květoslava Burešová a kol.

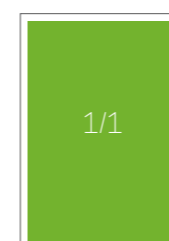

Rozsáhlý manuál o problematice školních zahrad. Přináší spoustu praktických rad, jak zahradu založit, udržovat a jak ji s dětmi využívat ke vzdělávání a výchově. Více než osm desítek praktických aktivit rozepsaných krok za krokem spolu s nákresy a fotografiemi usnadní pedagogům jejich práci a přinesou radost z pobytu s dětmi venku. Aktivity jsou zařazeny do oborů a průřezových témat Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Neméně důležitou součástí manuálu je i kapitola o bezpečnosti práce na zahradě a inspiraci jistě přinese galerie vzorových zahrad z celé republiky. Začleněny jsou také zkušenosti se školními zahradami z Německa. Publikace je určena všem zájemcům o využívání školní zahrady jako přírodní učebny.

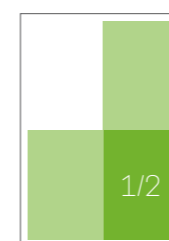
(Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007)

www.chaloupky.cz

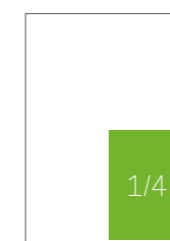
PODMÍNKY A CENÍK INZERCE

2000 Kč

1200 Kč

500 Kč

Podklady k inzerci:

Inzerce se přijímá v elektronické podobě v následujících formátech: textový soubor – doc, txt apod. a obrázek – pdf, ai, jpg, tiff, eps apod. zvlášť.

Inzerce zhotovená redakcí:

Po dohodě pro Vás inzerát zhotovíme z dodaných podkladů (text, obrazové podklady, loga). Cena bude navýšena individuálně podle náročnosti zpracování.

Další informace:

Soňa Havlíčková, sona.havlickova@rcandilek.cz

BEDRNÍK

podporuje ekologickou výchovu již 12 let

Od roku 2002, kdy vyšlo první číslo BEDRNÍKU, nabídli jsme vám, učitelkám a učitelům základních a středních škol, ale i pedagogickým pracovníkům jiných vzdělávacích zařízení a dalším zájemcům, **inspirativní články z praxe, analytické a metodické materiály, včetně návodů přímo využitelných pro výuku, na 68 témat, z nichž lze stále čerpat:**

Ročník I (2002–2003)

- 1 Udržitelný rozvoj
- 2 Energie (nízkoenergetický dům)
- 3 Biopotraviny a zahrady
- 4 Les (udržitelné lesní hospodaření)
- 5 Chráněná území (Natura 2000)
- 6 Doprava
- 7 Odpady

Ročník II (2004)

- 1 Obce, Místní Agenda 21
- 2 Evropská unie
- 3 Šetrná turistika
- 4 Ochrana zvířat
- 5 Ochrana klimatu
- 6 Udržitelná spotřeba

Ročník III (2005)

- 1 Historie
- 2 Voda
- 3 Ekonomika
- 4 Škola
- 5 Krajina
- 6 Zdraví

Ročník IV (2006)

- 1 Vzduch
- 2 Střediska ekologické výchovy
- 3 Politika
- 4 Biodiverzita
- 5 Obnovitelné zdroje energie
- 6 Zelená škola

Ročník V (2007)

- 1 Geodiverzita
- 2 Psychologie
- 3 Venkov
- 4 Průmysl
- 5 Rozvojová pomoc
- 6 Chemie

Ročník VI (2008)

- 1 Umění
- 2 Zahrada
- 3 Město
- 4 Obchod
- 5 Hluk
- 6 Domov

Ročník VII (2009)

- 1 Ropný zlom
- 2 Půda
- 3 Sport
- 4 Mobilita
- 5 Řemeslo
- 6 Filosofie

Ročník VIII (2010)

- 1 Úspory energie
- 2 Finance
- 3 Divočina
- 4 Koordinátor EVVO
- 5 Média
- 6 Recyklace

Ročník IX (2011)

- 1 Zelená ekonomika (nízkouhlíková)
- 2 Dobrovolnictví (nevládní organizace)
- 3 Památky (kulturní dědictví)
- 4 Virtuální voda
- 5 Stromy
- 6 Vánoce

Ročník X (2012)

- 1 Mezigenerační solidarita
- 2 Specializační studia
- 3 Ekosystémové služby
- 4 Jídlo

Ročník XI (2013)

- 1 Pctivo
- 2 Místní ekonomika
- 3 Architektura – soběstačný dům
- 4 Nejlepší dostupné technologie

Ročník XII (2014)

- 1 Školní výlety
- 2 Hmyz
- 3 Decentralizovaná energetika
- 4 Filantropie

Připravujeme:
Učitel jako průvodce, Cesty,
Adaptace na změny klimatu
Moderní technologie

MOŽNOST VYUŽÍVAT VŠECHNY dosud publikované **BEDRNÍKY V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ** a nově vydávaná témata **SI ZAJISTÍTE REGISTRACÍ V SÍTI** škol se zájmem o ekologickou výchovu **M.R.K.E.V.** (Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy) na internetových stránkách SSEV Pavučina: www.pavucina-sev.cz, sekce Pro školy, M.R.K.E.V., registrace. Další informace o registraci můžete získat prostřednictvím e-mailu: info@pavucina-sev.cz nebo telefonu: +420 721 133 108.

Časopis pro ekogramotnost BEDRNÍK vydává Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory – SEVER pro Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina.

Časopis Bedrník si můžete předplatit také samostatně, a to prostřednictvím některého z těchto kontaktů: SEVER, pracoviště Krkonoše, Horní Maršov 89, 542 26, kontaktní osoba Petra Puhlovská, e-mail petra.puhlovaska@ekologickavychova.cz, tel. +420 739 203 205

